NAVIS ECCLESIAM REFERENTIS SYMBOLVM

IN VETERI GEMMA ANNVLARI INSCVLPTVM

HIER. ALEANDRI IVNIORIS EXPLICATIONE ILLVSTRATVM

Marchionis de Valenti

ROMAE, Apud Franciſcum Corbellettum. MDCXXVI.

SVPERIORVM PERMISSV.

FRANCISCO BARBERINO S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO

HIER. ALEANDER.

REDVCI tibi, Card. amplissime, ex gemina ad maximos Reges legatione gratulabunda assurgit Roma, & venerabunda: teque tanquàm Noëticam illam columbam ramum oleæ gestantem læta intuetur, tan-

quàm angelum pacis exultans salutat. In communi hoc plausu ego ne iners & elinguis delitescam, qui te in Galliam alacriter sequutus, in Hispaniam si tecum ire per aduersam valetudinem minimè licuit, at animo nusquàm defui? Erunt fortasse, qui ampliora tibi nunc offerent suæ in te obseruantiæ argumenta. ego tenui cum re (vt aiebat ille) sed fide plenus minutum saltem lapillum, qui nuper ad manus venit, velut in Mercurij aceruum conijcere non verebor. Viderint te alij nunc classe triremium deductum, nunc curru aut equo vectum: euntem ego te & redeuntem vectatione vsum longè nobiliori sum contemplatus. mente nimirum te intuebar non iam Italiæ humeris impositum, vt disertissimus de se prædicabat Senator, sed cælesti illa Naui vltro citroque pro Christianæ Reip. tranquillitate commean-

meantem , illa inquam Naui , quæ non relata inter ſidera, vt fabuloſa quædam Argo, ſed procelloſos mundi fluctus adhuc ſulcans , quoſdam è ſuis quotidie ſeu nautis, ſeu vectoribus cæleſtem in portum traijcit. cuius ad clauum vigili hodie cura ac ſolicitudine ſedet gubernator, Sanctiſſimus patruus tuus VRBANVS VIII. Pont. Maximus ; eiusque tu iuſſu proretæ partes egregiè obis. Hac tu Petri naui dum vehi mihi videreris, accidit opportunè, vt antiqua gemma annularis effoderetur eiuſdem ſacræ nauis anaglypto ſymbolo inſignita . Inde occaſio data huiuſce , quam vides , ſcriptionis , quæ mihi pro aduentorio nunc munuſculo erit perquàm tibi accommodato . ſiquidem tu de illa ipſa naui , hoc eſt de Eccleſia Dei , ſiquis alius , indies bene mereri ſtudes . & præterea neminem æquè , ac tu es , Eccleſiaſticarum

antiquitatum amatorem, addo & reparatorem hac quidem ætate videmus. Ceterùm, quemadmodum mira artis ruditas (vt tempora ferebant) in gemmæ ſcalptura agnoſcitur, ita nihilo peritiore manu exaratum hoc opuſculum deprehendes: vt ſcalptoris cælo ſcriptoris ſtylus ex æquo reſpondeat. Ea tamen res, quæ aliquibus fortaſſe neglectui fuerit, quin meum hoc munuſculum apud te ſit commendatura, non dubito. haud enim te fugit, ſapientiſſimo Dei conſilio factum eſſe, vt primis Eccleſiæ ſæculis imitatoriæ illæ artes ſcalptura, pictura, aliæ id genus manus ſat imperitas ſint nactæ, ne Chriſtianis perinde quaſi in tenera tunc Fidei ætate degentibus, dum ſacras imagines eò colendas ſibi proponerent, vt ad prototypon referrent, immorandi plus nimio in contemplanda artificij præſtantia daretur anſa. quam fuiſſe apud Ethni-

nicos potiſſimam idololatriæ cauſam, Spiritus ipſe Sanctus in libro, qui Sapientiæ titulum præfert, teſtatum reliquit. Illam quoque ſermonis elegantiam, cui præ ceteris rebus Nationum Sapientes dederunt operam, à noſtris rerum ſacrarum ſcriptoribus abeſſe videmus, ne ſcilicet doctrina cæleſtis concinnitate potius, & nitore verborum, ſuauitateq́; orationis perſuaſa, quàm vi diuinæ veritatis hominum animis illapſa crederetur. Vt non immerito Hipponicus neſcio quis laudetur, qui ſtatuam poſiturus ſacroſanctum patriæ donarium, induſtriam doctamque Polycleti manum recuſauit, ne ex opere ad amuſſim elaborato in artificem magis, quàm in ipſum dedicatorem gloria redundaret. Mihi verò ſat fuerit, ſi conatum tu quidem meum non improbaueris, huncque libellum materia commendan-

dum, ſi dictione inuenuſtum Silenis antiqui operis non abſimilem dixeris, extrinſecus quidem impolitis ac rudibus, at ſacra intus ſigilla egregiè fabrefacta cuſtodientibus.

SACRI SYMBOLI IN VETERI GEMMA ECCLESIAM EXHIBENTIS

ACCVRATA EXPLICATIO.

INTEP. Pythagoræ præceptiones, quæ Symbola appellantur, illam recensitam fuisse memoriæ proditum est, vt ne quis annulum Dei imagine insignitum gestaret. Quid sibi hoc symbolo Pythagoras voluerit, mihi quidem in præsentia indagandum non est. Non sum tamen nescius, id Pythagoræ effatum à Clemente Alexandrino, & à Iamblicho non quasi symbolum fuisse expositum, sed quasi aut præceptum, aut consilium. Idem enim ex Clementis sententia videtur voluisse Pythagoras, quod à Mose iussum fuerat, ne qua scilicet imago adoran-

Lib. 5. Strom. De vita Pyth. lib. 1. cap. 35. lib. 2. ad Symb. 24.

da effingeretur, quoniam Dei maieſtas, quæ intelligentia tantùm percipitur, vilipendi cenſetur, cùm in materia colitur: eaq; magis, quæ in annulo geſtatur, ſiquidem contemptum parit quæ in promptu eſt videndi conſuetudo. nec multum Iamblichus diſcrepat, vbi ſingillatim Symbola exponit. at verò libro primo Vitæ Pythagoræ, ideo ait vetitum huiuſmodi geſtamen, ne cui fortè in locum immundum ſacram imaginem deferre contingeret. quod didiciſſe Iamblichus potuit ex illaudato quodam more temporibus Tiberij Cæſaris recepto, cùm reus maieſtatis poſtulabatur, quicunque effigiem Imperatoris annulo impreſſã latrinæ, aut lupanari intuliſſet. Et ſanè Iamblichi interpretamentum ad ſymboli explicationem quaſi manu ducere nos poteſt, ac ſi illud Pythagoras ſenſerit, hominis eſſe, cui Dei imago indita eſt, purum ſe, atque immunem præſtare à vitiorum inquinamentis. Quicquid ſit, illud certè Pythagoræ documentum neque Græcis proba-

Suet. Tib. cap. 58.

tum

tum fuit, neque Romanis. innumeras enim annulares gemmas hodieque videre eſt, in quibus deorum imagines, aliavè ethnicæ ſuperſtitionis ſymbola veteres exculpſerunt. Id moris & ad Chriſtianos pertranſijt, quod gemmę complures euincunt priſco Eccleſię ſęculo ſacris imaginibus inſignitę. Siue quia hortatus nos eſt Apoſtolus, vt quicquid agimus, in nomine Domini agamus, ac propterea ſacris huiuſmodi ſymbolis manus ipſas operum effectrices, quas ὄργανον πρὸ ὀργάνων appellat Ariſtoteles, exornatas geſtabant, quaſi hac ratione præceptum illud Apoſtolicum in promptu haberent. Siue quia, quas in digitis geſtamus gemmas, eæ ad oculos facilè recurrunt, vt hoc quaſi adiumento excitaretur memoria ad rerum diuinarum meditationem: quemadmodum mandauerat Deus Iſraelitarum populo, vti quæ præcepta ijs dederat, alligaret vnuſquiſque quaſi ſignum in manu ſua, Seu demum, quia, quemadmodum alicubi dixit Seneca, *annulis noſtris plus quàm*

Col. 3.

Lib. 4. de par. anim. c. 10.

Deuter. 6.

Lib. 16. de Benef. c. 15.

animis credimus, quibus videlicet annulis ad contractus roborandos ſigna ſolemus apponere; vt cùm aut teſtamentarijs,aut matrimonialibus tabulis, aut ſtipulationum pactionum vè chirographis ſacra illa ſigna imprimerent, id ſe quodammodo Deo teſte facere innuerent. Ac profectò ea conſuetudo ſaltem inualuit,vt mos antiquaretur effingendi falſorum imagines deorum. idq; ex Clementis Alexandrini conſilio effluxiſſe videtur. nam libro tertio Pædagogi, vbi docuiſſet, annulorum ſigna apud Chriſtianos eſſe debere aut columbam,aut piſcem,aut nauim,aut lyram, aut anchoram,aut piſcatorem,aut aliud,quo ſacra quępiam res innueretur, hæc addit : οὐ γὰρ εἰδώλων πρόσωπα ἐναποτυπωτέον· οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται, hoc eſt, *neque enim idolorum ſunt imprimendæ facies,quibus vel ſolùm attendere prohibitum eſt*. Porrò inter plura id genus ſymbola, quæ videre mihi contigit, illud præcipuè non tàm oculos,quàm mentem ad ſe attraxit, quod in annulari gemma expreſſum aſſeruatur pe-

nes

nes Ludouicum Compagnium virum antiquarum rerum ſtudioſiſſimum. Cùmq; pulcherrimas ſignificationes eo ſymbolo quaſi quodam Sacrario contineri aſſererem, impetrauit à me vir amiciſſimus, vt quæ mea de illo ſententia eſſet, ſcripto promerem, quod lubens faciam, ſi prius quę in gemma ſunt exculpta protulero. Extat itaque medio in mari Petri nauicula. ipſe Petrus ſuper aquas gradiẽs à Chriſto porrecta manu erigi, ac ſuſtentari videtur. in ſummo nauis malo carcheſij loco Arca Noë (vti apparet) effictа eſt. arcæ faſtigium tenet columba. alia itidem columba puppi nauiculæ inſidet. ipſi naui ſubeſt piſcis magnæ molis ore ſemihulco. ſupra Chriſti & Petri capita Græci characteres IHΣ & ΠΕΤ inciſi, Ieſu nomen, & Petri notant. Sed ſatius erit ipſius gem-

mę delineationem oculis ſubijcere, ampliori tamen forma, quàm ipſa eſt gemma, quæ humani vnguis magnitudinem vix excedit. Porrò ſcalptura ipſa ab imperitiſſima artificis manu eſt. ac neſcio, an Conſtantini Magni tempus arguat, ſiue illa deinceps ſæcula, in quibus ſcalptoria vt plurimum ars, & cęlatoria, pictura itidem, alięq; id genus infeliciter iacuere. vt mirum videri minimè debeat, ſi Arca naui impoſita cymbulæ magis quàm arcæ imaginem pręſeferat. Scio, Pererium, qui in Geneſim commentaria edidit, nonnullas Arcæ formas oculis exhibuiſſe, quæ inuicem diſcrepant. at noſtra hæc longè abit ab earum vnaquaque: longius à vera
Sap. 14. Arcę forma. Videmus à Salomone, aut ſi quis alius auctor fuit ſacri illius libri, cui Sapientia titulus eſt, Arcam Noë *ratem* eſſe appellatam. σχεδίαν habet Græcus codex. at ſi σχεδία nauis eſt aut ratis ſubito ac tumultuario opere compacta, id nominis noſtram hanc rudi manu effictam magis deceat, quàm illam Noë, quam non dubita-

bitamus diuturno dierum ſpacio, accurata diligentia, inſigni artificio fuiſſe elaboratam. Sed ſi oculos imaginibus ad amuſſim factis paſcere non licet, paſcetur animus pulcherrimis ſignificationibus, quę impolitis hiſce figuris ſubſunt. Sępe enim factum videmus, vt res diuinę fucũ amolientes ſimplici quadam ruditate placeãt. Ita Apoſtolus ipſe Paulus induſtrius quidem verborum architectus videri fugiebat, ſed cùm ſe imperitum ſermone diceret, peritum tamen ſcientia fatebatur, cuius ſcientię diuini fulgores ex eius ſcriptis, tanquam ſolis radij è nubibus, erumpunt. 2.Cor.11.

Trium exiſtimo rerum ſacrarum potiſſimùm ſymbola (nam & alia quędam cõſideranda ſe nobis offerent) hac gemma contineri. Ac primum quidem illud ſignificari, tàm Arcam Noë, quàm Petri nauiculam Eccleſię fuiſſe typum. Deinde, quoniam coniunctæ inuicem arca ipſa & nauis cernuntur, Catholicam Chriſti Eccleſiam iam inde à mundi primordio fuiſſe. Tertio loco, cùm arca malo nauis impoſita

posita ab ipsa naui fulciri ac sustentari videatur, quicunque siue ex Iudaismo, siue ex Gentibus salutem vnquam sunt adepti, id per fidem in Iesum Christum, quę fides Ecclesię firmamentum est, ijs contigisse.

ARCA, ET NAVIS ECCLESIAE TYPVS.

IAm verò Petri nauim Ecclesię symbolum fuisse, adeo notum est, vt testimonijs non egeat. Augustinus de Verbis domini: *Nauiculam quippe istam Ecclesiam cogitate, turbulentum mare hoc sæculum*. Idē Serm. xxij. de diuersis: *surrexit à mortuis, vt pro discipulis in Ecclesia, tanquàm in naui constitutis, & fide Crucis suæ, tanquam in ligno portatis, & tentationibus huius sæculi tanquam fluctibus maris periclitantibus solus oraret*. Ambrosius in Lucam: *Mysticè autem nauis Petri secundum Matthæum fluctuat, secundum Lucam repletur piscibus, vt & principia Ecclesiæ fluctuantis, & posteriora exuberantis agnoscas*. Idem asserit Hieronymus, idem Beda, alijq; cùm Latini

tùm

tùm Græci Patres. Vt myſterium id cuſtodiretur, receptum eſt iam inde à primis Eccleſię tēporibus, vt quæ Tēpla Deo erigebantur, oblonga fierent in modum nauis, vti conſtat ex Clemente Romano lib. 1I. Apoſtolic. conſtitution. qui etiam Epiſcopum eſſe pronunciat tanquàm nauis gubernatorem: primum Diaconum tanquàm proretam, Diacônos reliquos tanquàm nautas. Ac neſcio, an partium illarum templi, quæ in longum porrectę hodieq. *Naues* appellantur, appellatio inde fluxerit, an potius ex voce ναὸς, quæ templum ſignificat. Porrò templa tres vt plurimum *Naues* habent, in medio maiorem inter geminam columnarum ſeriem: minores duas hinc & hinc inter columnas & templi parietem. Sic vulgo in Italia nuncupantur, quamuis ſunt qui vnam malint dicere nauem geminis alis inſtructam.

De Arca Noe S. Paulinus epiſt. 1I. *Superauit Arca diluuium, vt nunc Eccleſia hoc ſæculum ſupernauigat.* perſpicuè S. Hiero-

 rony-

ronymus lib. 1. aduersus Iouinianum : *Arca illa iuxta Apostolum Petrum typus Ecclesiæ fuit*. Et infra. *Existimo, quòd diuersitas illa mansionum præfigurauerit Ecclesiæ varietatẽ*. Sed fusius vir doctissimus æquè ac sanctissimus aduersus Luciferianos rem illam persequitur, adeo vt complura ad Ecclesiam spectantia sacramenta in arca deprehenderit, quæ si quis videre auet, locum adeat luculentissimum. Multa etiam ad eam rem congerit S. Augustinus

Cap. 11. & seq. libro xv. de Ciuitate Dei. Nec prætereunda sunt, quę scribit epistola C. *Illa quippe* (inquit) *res gesta forma fuerat futurorum, vt ij, qui modo non credunt Euangelio, dum in omnibus gentibus ædificatur Ecclesia, illis intelligantur esse similes, qui tunc non crediderunt, cùm fabricaretur arca. Illi autem qui crediderunt, & per baptismum salui fiunt, illis comparantur, qui tunc in eadem arca salui facti sunt per aquam*. Epiphanius libro aduersus Hęreses secundo, ideo ait Deum præcepisse, vti arca illa tàm intrinsecus bitumine liniretur, quàm

extrin-

extrinſecus, quò ſpeciem ſacroſanctæ Eccleſiæ præberet, quæ vim quodammodo bituminis habens pernicioſa ſerpentum, hoc eſt Hæreticorum dogmata propulſat. bituminis enim ſuffitu fugari ſerpentes. Cyprianus verò libro de vnitate Eccleſiæ ita loquitur: *Si potuit euadere quiſquã, qui extra arcam Noe fuit, & qui extra Eccleſiam fuerit, euadit*. Sed & idem Cyprianus pluribus alijs locis Arcæ meminit figuram Chriſti Eccleſiæ exhibentis. quod & alij veteres patres fecerunt.

ECCLESIA CATHOLICA A MVNDI PRIMORDIO.

QVOD ſecundo loco ſtatuebamus, illud erat. Quæ nunc Eccleſia eſt, eandem à conditi orbis initio fuiſſe. Ea de re fusè diſſerit S. Epiphanius libro aduerſus hæreſes primo, ait enim, neminem, qui ad ſcòpum ipſum mentem dirigat, reuocare in dubium poſſe, ſanctam & Catholicam Eccleſiam primam omnium extitiſſe. ipſum enim

Adamum primum hominum à Deo creatum, nequaquam fuisse circumcisum, nec ideo tamen idola coluisse, quinimo sanctissimæ Trinitatis, vt pote prophetam, notionem habuisse: μή τε περιτομὴν ἔχων (addit ille) μή τε εἴδωλα σέβων, ἀλλὰ τοῦ χριστιανισμοῦ τὸν χαρακτῆρα ὑποφαίνων. hoc est, *neq. circumcisione fuisse insignitum, neq. Idola veneratum, sed Christianismi characterem atque imaginem exhibuisse*. Idem statuendum esse ait de Abele, Seth, Enos, Enoch, Mathusala, Noe, Heber, Abraamo: ijs enim tẽporibus religionem perinde atque impietatem, fidem atque infidelitatem apud homines pasim fuisse. tùm hæc subdit: πίστις μὲν ἐπέχουσα τοῦ χριστιανισμοῦ τὴν εἰκόνα, ἀπιστία δὲ ἐπέχουσα ἀσεβείας τὸν χαρακτῆρα καὶ παρανομίας, ἐναντία τοῦ κατὰ φύσιν νόμου. hoc est, *Fides quidem speciem Christianæ religionis, at infidelitas impietatis, & iniquitatis imaginem referebat, vt pote legi naturæ obuersans.* Verùm (dicat quispiam) si iam inde à primo hominum parente Christi Ecclesia fuit adumbrata, cur Arca potius Noe,

quàm

quàm aut ipſe Adam, aut alius quiſpiam è primoribus patriarchis, aut prophetis ad eam rem deſignandam aſſumitur? Quia nimirum nihil aptius, concinniusq́; cum ipſa Petri nauicula coniũgi poterat. nam ſi Adam princeps hominum fuit, & ipſe *Noe* (inquit Hieronymus) *quaſi ſecunda radix humano generi ſeruabatur*. Adu. Iouin. propterea cùm is ſecundi Adami typum gereret, qui homines regenerauit, decuit regenerationis ſacramentum hac in gemma, vbi Eccleſia figurabatur, ob oculos poni. Itaque eleganter Iuſtinus martyr in Dialogo cum Tryphone Iudæo: ὁ Χριστὸς πρωτότοκος πάσης κτίσεως ὢν, καὶ ἀρχὴ πάλιν ἄλλε γένες γέγονεν τοῦ ἀναγεννηθέντος ὑπ' αὐτοῦ δι' ὕδατος, καὶ πίστεως, καὶ ξύλου τοῦ τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ ἔχοντος. ὃν τρόπον καὶ ὁ Νῶε ἐν ξύλῳ διεσώθη ἐποχούμενος τοῖς ὕδασι μετὰ τῶν ἰδίων, hoc eſt, *Chriſtus cùm primogenitus eſſet omnis creaturæ, principium rurſus alterius generis fuit regenerati ab ipſo per aquam, & fidem, & lignum, quod myſterium crucis obtinet, quemadmodum & Noe in ligno ſeruatus eſt vnà*

cum suis super aquis inuectus. ideo in eodem dialogo appellatur Noe ἀρχὴ γένους, nimirum generis reparati. Sed & appositè D. Cyprianus in libro de cardinalibus Christi operibus hæc habet: *Superferebatur quidem elemento purificatorio Spiritus sanctificator, iam tum baptismi virtutem annuncians. Iam tum illa præfigurabantur tempora, quibus arca Noe aquis inuecta diluuij viri iusti familiam conseruauit illæsam*. Si Spiritus super aquas illatus tùm, cùm rerum vniuersitas conderetur, Noe temporum figuram exhibebat, ipsa verò Arca Nauiculæ Petri, hoc est Christi Ecclesiæ fuit præludium, iam palàm est, quàm aptè omnia cohæreant, quàm verum sit, quod Epiphanius asserebat, ante sectas omnes, atque adeo in ipso rerum initio catholicam Ecclesiam extitisse. Quod & innuit D. Augustinus epistola xlix. vbi hæc habet: *Nec, quia pro temporum varietate nunc factum annunciatur, quod tunc futurũ prænunciabatur, ideo fides ipsa diuersa est. Nec, quia vna*

ca-

eademque res alijs ſacris & ſacramentis vel prædicatur, aut prophetatur, ideo alias res, vel alias atque alias ſalutes oportet intelligi.

SALVS EX FIDE IN CHRISTVM ETIAM ANTE EIVS ADVENTVM. ETIAM QVIBVSDAM ETHNICIS. BELLVAE ETHNICORVM TYPVS. CHRISTVS VERBVM ET RATIO. FIDEI DOCVMENTA ANTIQVITVS AB ANGELIS, PROPHETIS, SIBYLLIS.

Reliquum eſt, vt quod tertio loco propoſuimus, diſcutiamus. quod paulò fuſius atque accuratius faciendum eſt, & loca Iuſtini martyris, Clementis Alexandrini, & Io. Chryſoſtomi, quæ hęreticorum calumnias perpeſſa ſunt, in medium adducenda: vt quando delicatis quibuſdā palatis adhuc minime ſapiunt, quæ ad ea explicanda docti viri contulerunt, experiamur & nos, nunquid addere noſtra poſſit opera, quod Catholicæ veritatis guſtum excitet.

Videmus in gemma Arcam naui innixam, perinde quaſi indicetur, arcę ſa-

lutem ab ipsa nauicula pendere. Porrò non homines solùm in arca erant, qui ab immensa illa eluuione seruati sunt, sed & brutæ animantes. Per homines Iu-
Rom. 3. dæorum gens, quibus diuina eloquia fuerunt credita, aut qui ante Iudæos fuit peculiaris Dei populus: per bruta ethnici significari videntur; siquidem vt Dauid
Psal. 48. canebat, *Homo, cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis*. quia cùm à vera Dei notione excidissent, belluarum ritu prono semper vultu terram aspectãtes, eos sibi confixere deos, quos nec ipsæ belluæ pro dijs agnoscerent. Sic Paulinus epist. IV. sub leonis figura, quem Samson interfecit, congregationem gentium contineri, ex quorundam sententia testatur, additque, *quia populus gentium qui credidit, corpus feritatis erat ante, nunc Christi est*. Neque verò ambigendum est, quin & aliqui ex ethnicis ante Christi aduentum æternam sint adepti salutem, quod
Cap. 1. præ ceteris ostendit D. Prosper lib. II. de

voca-

vocatione Gentium. vbi enim dilleruiſſet de fidei lumine, quod Iudæis præcipuè affulſit, ſtatim addit, non propterea excuſatione dignas eſſe nationes: *adhibita enim* (inquit) *ſemper eſt vniuerſis hominibus quædā ſupernæ mēſura doctrinæ, quæ etſi parcioris, occultioriſque gratiæ fuit, ſuffecit tamen, ſicut Dominus iudicauit, quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium.* Nam quod ait Lactantius Firmianus, Pythagoram, & Platonem, qui amore indagandæ veræ ſapientiæ, ad Aegyptios ac Perſas penetrarunt, ab Iudæis, penes quos ea tunc veritas erat, abſtinuiſſe, ſiquidem *auerſos eſſe arbitror* (inquit ille) *diuina prouidentia, ne ſcire poſſent veritatem, quia nondum fas erat alienigenis hominibus religionem Dei veri, iuſtitiamq; noteſcere*; id non vſquequaque verum eſt: neque enim veritatis radios ab eorum obtutibus ſubduxit Deus, qui recta incedentes ſemita procul ab errorū caligine perueſtigatum illam irent. An non ille eſt, qui dixit, *petite & dabitur vobis, quærite & in-*

lib. 9. diuin. inſt. cap. 2. 8.

Matt.7. *& inuenietis, pulsate & aperietur vobis?* multum verò interest, qua ratione, qua via, quibus auxilijs quæratur: quidue sit, quod potissimum quæritur. *Qui per do-*
Epist.10. *minum quærit* (inquit Ambrosius) *inuenit. Laban denique quia quærebat idola, non*
3.Reg.10. *inuenit.* Inuenit tamen Regina Austri, quæ quamuis ethnica rectæ voluntatis ductu è longinquis regionibus veræ sapientiæ adipiscendæ causa profecta est. Qua de Regina temperare mihi non possum, quin quæ S. Paulinus elegantissimè disserit, huc transferam ex prima eius epistola. *Illa enim peccatrix, vt pote adhuc inuisitatarum à Deo gentium socia, iam tamen visitandarum præuia, non habens legem litteræ, sed habens fidem legis in tabulis cordis carnalibus spiritu consilij, & pietatis incisam, vtilitatis suæ causa, & magni ac salutaris lucri studio, tantis ab interuallis vltimi orbis excita, diuinam audire sapientiam concupiuit; vt quod non habebat acciperet, & lucem scientiæ, qua carebat, hauriret.* Et post pauca: *Barbara natio-*

ne

ne, non animo; & in aperto peregrina, ſed in occulto Iudæa ſanctorum fieri ciuis optabat. Vnde non ſolùm cæleſti præmio reſurrectionis beatæ, ſed etiam poteſtate Apoſtolorum de Iudæis adulteris iudicandi ipſius ore iudicis digna cenſetur: quia Chriſtum in Salomone mirata, verum Reginæ cæleſtis affectum in imagine myſtica Eccleſiæ prouidentis impleuerat. Hæc Paulinus. quis verò neſcit, tàm Platonem quàm Pythagoram non Dei, ſed ſuam ipſorum gloriam aucupatos, & multis etiam culpis fuiſſe obnoxios, adeo vt alter luxui ac libidinibus addictus, alter magicas etiam curioſitates ſectatus fuerit, vt melius cum eo actum eſſet, ſi cerebrum, quàm ſi femur habuiſſet aureum? ſed forſitan de traducenda ad Gentes Eccleſia ſenſit Lactantius. ſtatim enim ſubdit: *ſtatuerat enim Deus appropinquantè vltimo tẽpore Ducem magnum cælitus mittere, qui eam perfido, ingratoq. populo ablatam exteris gentibus reuelaret.* Certè enim Chriſtus ante ſuum aduentum (vti diximus)

mus) quibuſdam etiam ethnicis ipſam veritatem detegere dignatus eſt. Id fatetur perſpicuè D. Auguſtinus lib. XVIII. de Ciuitate Dei, vbi de Iob ſic loquitur: *Diuinitus prouiſum fuiſſe non dubito, vt ex hoc vno ſciremus, etiam per alias gentes eſſe potuiſſe, qui ſecundum Deum vixerunt, eiq. placuerunt pertinentes ad Hieruſalem ſpiritualem*. Atque ad Iob præcipuè reſpexiſſe videtur idem Auguſtinus, cùm epiſtola XLIX. ſic ait: *Cùm enim nonnulli commemorantur in ſanctis Hebraicis libris iam ex tempore Abrahæ, nec de ſtirpe carnis eius, nec ex populo Iſrael, neq. ex aduentitia ſocietate in populo Iſrael, qui tamen huius ſacramenti participes fuerunt: cur non credamus etiam in ceteris hac atque illac gentibus, aliàs alios fuiſſe, quamuis eos commemoratos in eiſdem auctoritatibus non legamus?* Quapropter auctor epiſtolæ ad Demetriadem ſpecioſo ſanè elogio Iob appellat *virum ante Euangelia euangelicum, & Apoſtolicum ante Apoſtolica præcepta, & diſcipulum Apoſtolorum.* licet enim is auctor (vti apparet)

homo

homo Pelagianus fuerit, & forſitan ipſe Pelagius, vt credidiſſe videtur Auguſtinus, hanc tamen Iobi laudationem ab eo prolatam, quaſi gemmam è luto excerptam interim non renuemus. Non veretur ille Iobum dicere *Apoſtolorum diſcipulum*, quia nimirum ea pæne didiciſſet, quæ poſtmodum Apoſtoli docuerunt, edoctus ſcilicet ab ipſo veritatis & iuſtitiæ largitore Deo. Eſt enim apud Catholicos in confeſſo, hominibus in ſtatu naturali conſtitutis opus fuiſſe ad ſalutem, atque immortalitatis præmia conſequenda ſpeciali aliquo diuinæ gratiæ auxilio, quo ad fidem in Chriſtum perducerentur; neque enim naturalem legem ſufficere vllatenus potuiſſe. idque in diſputationibus aduerſus Pelagianos non ſemel innuit S. Auguſtinus. Sed neque ipſi legi ſcriptæ, quæ Iudæis tradita fuit, ea vis inerat. Idem magnus doctor libro primo de peccat. mer. & remiſſ. *Regnum mortis ſola in quolibet homine gratia deſtruit Saluatoris, quæ operata eſt in antiquis Sanctis, quicunque antequam*

Lib. primo de gratia Chriſti.

in carne Christus veniret, ad eius tamen adiuuantem gratiam, non ad legis litteram, quæ iubere tantùm, non adiuuare poterat, pertinebant. Quoniam verò, vt idem Augustinus aiebat, *de iugo graui, quod est supra filios Adam, non liberat nisi secundus Adam*, quod, & alibi asserit, & à sacrosancto Tridentino Concilio, vbi de iustificatione agitur, pronunciatum videmus, fateamur necesse est, ex fide in Christum venturum priscis illis hominibus, siue ex Israelitis fuerint, siue ex gentibus, id demum felicitatis contigisse. Atque illud est, quod diuinus Apostolus in epistola ad Romanos vbertim docet, nō legis opera atque actiones, sed fidem fuisse, quæ Abraamum iustum effecit. Porrò pluribus locis, & verbis apertisimis ingeritur isthæc doctrina à D. Thoma Aquinate, cuius saltem verba ex sacræ Theologiæ summa in quæstione de suscipientibus baptismum hic describere operæ erit: *Nunquam* (inquit) *homines potuerunt saluari ante Christi aduentum, nisi fierent membra Christi, quia vt dicitur*

lib. 4. contra Iulia.

Sess. 6.

part. 3. quæst. 68. art. 1.

Act. 4.

Act.4. non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. sed ante aduentum Christi homines Christo incorporabantur per fidem futuri aduentus &c. Atque hic quidem Sol Theologiæ clarissimus instar omnium esse possit. Verùm quis neget, eandem fuisse vetustiorum Ecclesiæ patrum sententiam? Dabo Latinos, dabo Græcos, vt hoc sensisse tàm Orientem, quàm Occidentem, appareat.. Perspicua sunt Magni Gregorij in Ezechielem ea de re verba, quæ hic apponam: *omnes electi, siue qui in Iudæa esse potuerunt, siue qui nunc in Ecclesia existunt, in mediatorem Dei & hominum crediderunt & credunt.* & post nonnulla verba: *quem enim maiores nostri ex Iudaico populo crediderunt, & amauerunt venturum, hunc nos & venisse credimus, & amamus.* Leo itidem Magnus, itidem Romanus Pontifex sermone primo de passione Domini: *Omnis prorsus antiquitas colentium verum Deum, omnis numerus apud sæcula priora Sanctorum sacra fide vixit, & placuit. Et neque Patriarchis, neque Pro-* homil.17.

phetis

phetis, neque cuiquam omnino Sanctorum nisi in redemptione domini nostri Iesu Christi salus, & iustificatio fuit. Nec minus perspicuè S. Augustinus epist. lvii. *Sicut autem illi* (inquit) *quando idem Sacramentum occultum erat, credebant Christi incarnationem futuram, sic & nos credimus factam. Et à nobis autem, & ab illis futurus expectatur ad iudicium eius aduentus.* Libro quoque priore contra Iulianum Pelagianum ex duobus, quos proxime elapsis annis Menardus edidit, hisce verbis loquitur: *Et ipsos antiquos iustos eadem gratia liberauit, cui vos bellum indixistis, quamuis diuersis vsi fuerint pro tempore sacramentis. quoniam quod de Christo credimus, hoc credebant. vnus enim Deus, vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, cuius illis prænunciatus est, nobis autem annunciatus est humilitatis aduentus. claritatis verò, qui in fine futurus est, & illis est prænunciatus, & nobis. Et illorum ergo & nostra in isto vno mediatore vna fides est. idem spiritus fidei & in illis, & in nobis.* Ita veteres credidisse

diſſe ait Auguſtinus, Chriſtum venturum ad humanam carnem ſumendam, quemadmodum venturum nos credimus ad extremum iudicium, ad diſcutienda & promerita, & ſcelera. quam diſcuſſionem & ab ipſis nihilominus creditam. Et quod ait, veteres illos diuerſa pro tempore adhibuiſſe ſacramenta, notum eſt inter cetera, Iudæos loco baptiſmi, quod ſacramentum hodie neceſſarium eſt, circumciſionem habuiſſe. at circumciſionis ſacramentum nō adeo fuit neceſsarium, vt Gentibus, qui eo non vtebantur, fides ipſa non abundè tunc eſset. Egregiè, vt in omnibus, angelicus Doctor: *licet ipſum ſacramentum baptiſmi non ſemper fuerit neceſſarium ad ſalutem, fides tamen, cuius baptiſmum ſacramentum eſt, ſemper neceſſaria fuit*. Eiuſdem ſententiæ fuiſse Gregorium Nazianzenum, liquet ex ijs, quæ in oratione xx. de Machabæis protulit, nimirum ſeſe exiſtimare, neminem eorum, qui ante Chriſti aduentum martyrio conſummati ſunt, id ſine fide in Chri- *Par. 3. q. 8. arti. 1.*

 ſtum

ſtum conſequi potuiſſe. Ac licet, quos laudaui, Patres de iuſtis viris ex Iudæorum populo, prout res poſcebat, loquuti ſint, ambigere tamen nemo poteſt, quin & idem de Gentibus ſit ſtatuendum. Atque id clarè euincit, quod de Chriſto aiebat Aggæus Propheta: *& veniet deſideratus cunctis Gentibus*. nam ſi erant ex Romanis, ex Græcis, ex Aegyptijs, ex Perſis, qui Chriſtum vẽturum deſiderarent, fatendum eſt, & aliquam ijs de Chriſti inditã fuiſſe notitiam, ſiquidem rei ignotæ nullum concipere deſiderium poſſumus. Quò itidẽ Chryſoſtomus illa Chriſti verba rectè trahebat: *multi prophetæ, & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis*. Sed hæc ad populum Hebræorum arctari videntur. Illa Aggæi ad ceteras quoque nationes ſpectant. Quapropter generatim loquitur D. Auguſtinus epiſt. ad Optatum epiſcopum, vbi hęc legimus. *Cuius hominis, eiuſdemque Dei ſaluberrima fide etiam illi iuſti ſalui facti ſunt, qui priuſquàm veniret in carne, crediderunt in carne*

Ag. 2.

Epiſt. 157.

ven-

venturum. eadem namque fides est & nostra, & illorum, quoniam hoc illi crediderunt futurũ, quod nos credimus factum. & infra. *Proinde cùm omnes iusti hoc est veraces Dei cultores, siue ante incarnationem, siue post incarnationem Christi, nec vixerint, nec viuant, nisi ex fide incarnationis Christi, in quo est gratiæ plenitudo, profectò, quod scriptum est, non esse aliud nomen sub cælo, in quo oporteat saluos fieri nos, ex illo tempore valet ad saluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est.* & clarissimè epistola xlx. ad quæstionem 11. *Ab exordio quicunque in eum crediderunt, eumque vtcumque intellexerunt, & secundum eius præcepta piè & iuste vixerunt, quandolibèt, & vbilibet fuerint, per eum proculdubio salui facti sunt. Sicut enim nos in eum credimus, & apud patrē manentem, & qui in carne iam venerit: Sic credebant in eum antiqui & apud patrem manentem, & in carne venturum.* Nec apertè minus epist. lxxxix. *Vt sciamus, etiam antiquos iustos, quicunque esse potuerunt, non nisi per eandem fidem*

 libe-

liberatos, per quam liberamur & nos, fidem scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, sicut & à nobis facta annunciatur. Ideo idem Christum hominem dicit, cùm sit & Deus, ne quis existimet, antiquos, iustos per Deum tantummodo Christum, id est per Verbum, quod erat in principio, non etiam per fidem incarnationis eius, qua & homo Christus dicitur, potuisse liberari &c.

Idque causæ fuit, cur Iustinus martyr non Abraamum solùm, sed & Socratem, & Heraclitum Christianos appellauerit. verba viri sanctissimi in Apologia secunda illa sunt: τὸν Χριστὸν πρωτότοκον εἶναι τοῦ θεοῦ ἐδιδάχθημεν, καὶ προεμηνύσαμεν. Λόγον ὄντα οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε. καὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες, Χριστιανοί εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν Ἕλλησι μὲν Σωκράτης, καὶ Ἡράκλειτος, καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς. ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραάμ, καὶ Ἀνανίας, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Μισαὴλ, καὶ Ἠλίας, καὶ ἄλλοι πολλοί, hoc est, *Christum primogenitum esse Dei edocti sumus Verbumque, ac Rationem esse, cuius vniuersum humanum genus est particeps, antea ostendimus. & quicunque ex præscripto rationis*

tionis vixerũt, Christiani sunt, licet impij habiti sint, quemadmodũ inter Græcos Socrates, & Heraclitus, atq. ijs similes: inter barbaros verò Abraam, & Ananias, & Azarias, & Misael, & Elias, & complures alij. Λόγον apud Græcos tàm *rationem*, quàm *sermonem* significare, palàm est. Vtrumuis interpreteris, haud dubium, quin æterno Dei filio conueniat. Minutius Felix in Dialogo, quem Octauium inscripsit, de personis sanctissimæ Trinitatis ita loquitur: *quid aliud & à nobis Deus, quàm Mens, & Ratio, & Spiritus prædicatur?* En tibi secunda persona, Dei nempe filius *Ratio* dicitur. Sed & Minucio æqualis Tertullianus cap. xxi. Apologetici hæc habet: *Et nos etiam sermoni, atque rationi, itemque virtuti, per quæ omnia molitum Deum ediximus, propriam substantiam spiritum inscribimus, cui & sermo insit prænuncianti, & ratio adsit disponenti, & virtus præsit perficienti. hunc ex Deo prolatum dicimus, & prolatione generatum, & ideo filium, & Deum dictum ex vnita-*

te ſubſtantiæ. Opportunè verò Tertullianus & generationem,& ſubſtantię vnitatem hic nominat, ne cui ſcrupulum fortè inijceret, quod de Sermone prolato dixerat, quaſi eodẽ prorſus modo intelligeretur, quo humano ex ore profertur ſermo

Lib.1.cap 6. ἀνυπόστατος, καὶ εἰς ἀέρα χεόμενος, vt loquitur Damaſcenus. *Cùm Christum dicamus* (vt

Epiſt. 49. inquit egregiè Auguſtinus) *verbum Dei, per quem facta ſunt omnia, & ideo filium, quia verbum, nec verbum dictum, atque tranſactum, ſed apud incommutabilem patrem incommutabile ipſum, atque incommu-*

Epiſt. 112. *tabiliter manens.* & alibi. *Verbum eſt, non ſonus auribus ſtrepens, ſed imago mentibus innoteſcens, vt illic interna & ineffabili luce clareſcat, quod dictum eſt, Qui me videt, videt & patrem.* Quod & diuinè explicat Ignatius martyr in Epiſtola ad Magneſianos: εἷς θεός ἐστιν ὁ παντοκράτωρ, ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅς ἐστιν αὐτοῦ λόγος, οὐ ῥητὸς, ἀλλ᾽ οὐσιώδης. οὐ γάρ ἐστι λαλιᾶς ἐνάρθρου φώνημα, ἀλλ᾽ ἐνεργίας θεϊκῆς οὐσία γεννητή, hoc eſt. *vnus eſt Deus omnipotens, qui ſeipſum*

ma-

manifestauit per Iesum Christum filiũ suum, qui ipsius est verbum, non pronunciatum, sed substantiale; non enim vox est articulatæ loquelæ, sed diuinæ efficaciæ genita substantia. Siquidem orta est postea hæresis quædam Pauli Samosateni, & Marcelli, qui propterea quòd filius à Ioanne Euangelista verbum appellatur, illum non verè filium, sed ἐκ στόματος ῥῆμα καὶ φθέγμα, hoc est *vocabulum, vocemque ex ore proficiscentem* ausi sunt dicere. quod constat ex Commentario Basilij, & Georgij Semiarianorum, quem Commentarium S. Epiphanius libro tertio aduersus hæreses inseruit, vti acutissimè, & verissimè vir apprimè doctus Dionysius Petauius deprehendit, cui propterea gratia non exigua habenda est ab Epiphanij amatoribus, studiosisque historiæ Ecclesiasticæ, & catholicæ veritatis. Ac reijciunt illi quidem tàm stultum atque impium commentum, asserentes, Verbum ipsum, cùm filius sit, non actionem quandam loquendi, sed verè substantiam esse: qui tamen

Io. 1.

& ij ſint, ſuo ſe indicio (vt de ſorice vulgò dicitur) produnt, nunquàm enim filium eiuſdem cum patre ſubſtantiæ, ſiue ὁμοούσιον, ſed tãtummodo ὅμοιον κατὰ τὴν οὐσίαν eſſe contendunt, quemadmodum præter alia animaduertit Petauius. Addo, eorum quoque perfidiam argui ex Verbi, quam ingerunt, interpretatione, dum ſic loquuntur: ὅτι καὶ Λόγος ὀνομάζεται, ἐπειδὴ ἑρμηνεύς ἐστι τῶν τοῦ θεοῦ βουλημάτων hoc eſt, *denique verbum etiam dicitur, eoquod Dei voluntatis ſit interpres*. Nam quemadmodum interrogatus olim in Concilio Aquileienſi Palladius, num Dei filium verum eſſe Deum fateretur, cum reſpondiſſet, negari à nemine poſſe, verum eſſe Dei filium, ſemiplenam hanc eſſe reſponſionem aiebat Ambroſius; ita nos ſemiplenam eam Verbi expoſitionem nominare poſſumus, neque enim à veritate diſcrepat, filium diuinæ voluntatis eſſe inter-
Heb. 1. Eph. 1. pretem, quod Apoſtolus pluries innuit, at non hæc præcipua fuit cauſa, cur Verbi appellatio Dei filio ſit tributa, ſed ea

potius

potius, quia quemadmodum verbum noſtro ex ore prodiẽs internæ cogitationis imago eſt, ita æternum Dei Verbum imago eſt internæ Patris intellectionis, quę intellectio diuini intellectus eſt actio, diuinę operatio vitæ. ideoq. rationẽ habet generationis, & generantis confert ſimilitudinem, vt proinde eiuſdem eſſe ſubſtantiæ neceſſe ſit: eſt enim generatio origo viuẽtis à principio viuente ſecundum rationem ſimilitudinis in natura eiuſdem ſpeciei. non tamen ea in generatione, quę nunquam fieri deſinit, cùm ſe pater ſemper intelligat, quicquam detrimenti ille patitur. *Neque enim Pater* (quemadmodum elegantiſſime ſcribebat D. Auguſtinus) *vt haberet filium de ſe ipſo, minuit ſe ipſum, ſed ita genuit de ſe alterum ſe, vt totus maneret in ſe, & eſſet in filio tantus, quantus & ſolus.* Eph. 56. eaque de cauſa ipſum Dei Verbum *figura ſubſtantiæ eius* à Paulo Apoſtolo dicitur. Heb. 1. quibus verbis & ὁμοιότης ſignificatur, & ὁμοουσιότης, vt in filio non minus ſubſtan-

tiam

tiam patris agnoſcamus, quàm ſimilitudinem; atque ex ſubſtantia eùndem eſſe cùm patre, ex ſimilitudine aliam à patre perſonam. Græcè autem eſt χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. quod aliquis fortaſſe verterit, *imago perſonæ ipſius*, perinde ac ſi dicamus, filij hypoſtaſin hypoſtaſi patris ſimilem eſſe, interpretationem ex Epiphanio ſumentes, qui tertio aduerſus hęreſes libro ita loquitur: Οὐκοῦν διὰ τῆς πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς ἐδίδαξεν ἡμᾶς, πῶς ἡ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ ὁμοία ἐστὶ τῇ ὑποστάσει τοῦ Πατρός. πνεῦμα γὰρ ἐκ Πατρός. καὶ κατὰ μὲν τὴν τοῦ Πατρὸς ἔννοιαν ταυτὸν, ὡς κατὰ τὴν τῆς σαρκὸς ἔννοιαν ταυτόν. οὐ ταυτὸν δὲ, ἀλλ᾽ ὅμοιον, διότι τὸ πνεῦμα ὅ ἐστιν ὁ Υἱὸς, οὐκ ἔστιν ὁ Πατήρ. hoc eſt. *Igitur in Epiſtola ad Philippenſes nos ille docuit, quomodo filij hypoſtaſis patris hypoſtaſi ſit ſimilis. eſt enim ex Patre ſpiritus. Et ſi patrem cogites, idem cum patre ille eſt, quemadmodum idem eſt cum homine, ſi carnem conſideres. non autem eſt idem, quatenus ſpiritus ille, qui filius eſt, non eſt pater*, Hiſce in verbis ſubobſcura illa videtur, κατὰ μὲν τὴν

τοῦ Πατρὸς ἔννοιαν ταυτόν. itaque cenſebat neſcio quis pro Πατρὸς legendũ eſſe πνεύματος, quæ vox clariorem quidem efficit ſententiam, at ſeruanda eſt, quoad fieri poteſt, vulgata lectio, & iſtæc verba à proximè antecedentibus lucem ſumunt, quibus filius nominatur ſpiritus ex patre progrediens. nam vt homo ab homine gignitur, ita ſi ſpiritus eſt filius, ſpiritus etiam pater eſt, eademque vtrique ſubſtantia. quamobrem dixerat in ſuperioribus eſſe filium τὸ πνεῦμα ἐκ πνεύματος. Ceterùm ea magis expoſitio probanda videtur, quæ ex antiquo interprete elicitur, cum ὑποστάσει, reddit *ſubſtantiam*. neque aliud eo loci ſenſiſſe videtur Apoſtolus. Et profectò eo vocabulo nõ *ſubſiſtentiam* ſolùm & *perſonam*, ſed & eorum, quæ verè ſunt, ſubſtantiam notari docuit Budęus Gręcę linguæ peritiſſimus, ad eorum differentiam, quæ tantùm apparent, & ſpecie tenus exiſtunt. Itaque imago à ſpeculo reddita, ſubſtantiæ imago dici nequit; eſt enim vmbratilis figura à ſu-

per-

perficie fluens. Dei verò filius character eſt, & imago ſubſtantiæ: hoc eſt imago tanquam à Patre genitus, ſubſtantia tanquàm Deus æque ac pater: imò idem omnino Deus cum patre. Ex quibus & eorum technæ magis pateſcunt, qui ſupra poſitam Verbi interpretationem commenti ſunt, & quàm non prudenter atque inſcitè commentarius ille Epiphanio tribueretur, clarius elucet. Verùm, vt ad viam è diuerticulo reuertamur, in eodem Apologetico Tertullianus Chriſtum vocat *Verbum Dei ideſt λόγον, illud primordiale, primogenitum virtute, & ratione comitatum, & ſpiritu inſtructum*. Addamus & verba D. Hieronymi ad Paulinum: *λόγος enim Græcæ multa ſignificat, nam & verbum eſt, & ratio & ſupputatio, & cauſa vniuscuiuſque rei per quam ſunt ſingula, quæ ſubſiſtunt, quæ vniuerſa rectè intelligimus in Chriſto*. Et quoniam *omnia per ipſum facta ſunt*, cùm ea de re neſcio quid veteribus philoſophis ſuboluiſſet, rerum effectricem,

causam σπερματικὸν λόγον τοῦ κόσμου dixerunt, quemadmodum apud Laertium videre est in Zenone. Quod & animaduertit Tertullianus Apologetici cap. xxi. cuius ea sunt verba: *Iam ediximus, Deum vniuersitatem hanc mundi verbo, & ratione, & virtute molitum. Apud vestros quoque sapientes* λόγον, *id est sermonem atque rationem constat artificem videri vniuersitatis. Hunc Zeno determinat factitatorem, qui cuncta in dispositione formauerit.* Ex hoc Tertulliani loco (ni fallor) sua isthęc verba Lactantius effinxit libro iv. Diuinar. institut. *Sed melius Græci* λόγον *dicunt, quàm nos verbum siue sermonem.* λόγος *enim & sermonem significat, & rationem: quia ille est vox, & sapientia Dei. Hunc sermonem diuinum ne philosophi quidē ignorauerunt, siquidem Zeno rerum naturæ dispositorem, atque opificem vniuersitatis* λόγον *prædicat &c.* Idem & Minucius in Octauio asserit. At verò hunc Stoicorum λόγον, vt innuit Tertullianus, Latini *rationem* verterunt. quamquam Diuus Augustinus cap. 9.

Sa-

Sapientiam nominat, ſic enim epiſtola lvi. vbi de Stoicis verba habet: *In naturalibus autem quæſtionibus ſi iſti dicerent, effectricem omnium naturarum eſſe incorpoream Sapientiam &c.* Et rectè quidem, nàm & Lactantius loco proxime laudato quam *rationem* nominauerat, eandem dicit *Sapientiam*. Seneca perſpicuè epiſtola lxv. *Dicunt vt ſcis Stoici noſtri, duo eſſe in rerum natura, ex quibus omnia fiant, cauſam & materiam. materia iacet iners, res ad omnia parata, ceſſatura ſi nemo moueat. cauſa autem id eſt Ratio materiam format, & quocunque vult verſat.* At ne quis exiſtimaret, hanc cauſam ſeu Rationem eam eſse, quam Formam Peripatetici vocant, ipſe lucem ſibi affert Seneca eadem epiſtola, cùm ait: *Quærimus, quid ſit cauſa. Ratio faciens, id eſt Deus.* Ex Platonis quoque doctrina neſcio quid ſimile elicitur. Sed hæc obiter, neque enim me fugit, cæcutijſse ethnicos philoſophos ad diuinæ veritatis lucem, & ſi quid auri è cæleſtis ſapientiæ fodinis eruerunt,

illud

illud vaniſſimis opinionibus aggeſtis in ſcoriam vertiſse, quemadmodum & de ſacris litteris hæretici faciunt. Itaque perinde quaſi in voce τῦ λόγυ & Iuſtinus, & Iobius, de quo infra loquuturi ſumus, homonymia decepti eſsent, in calumniā inciderunt hominis à Catholica veritate aberrantis, quam calumniam egregiè diluit in lege Talionis doctiſſimus, & elegantiſſimus Rosvveydus. Nos ad Iuſtini locum reuertamur, quem itidem vana ingenia ſugillare non ſunt verita, ac ſi dixerit, ethnicos homines, qui natura tantùm duce abſque vllo fidei lumine vixerunt, Chriſtianos eſse cenſendos. quod ſanè alienum eſt à tanti viri cùm pietate, tùm doctrina. nam præterquam quòd in Parænesi ad gentes non obſcurè inſinuat, Chriſtum aliquatenus Socrati fuiſſe cognitum: χριςῷ δὲ τῷ (inquit) καὶ ἀπὸ Σωκράτυς γνωσθέντι, &c. additque illum ipſum Chriſtum, qui rationem indidit hominibus, per Prophetas futura prædixiſse, innuens nimirum, homines, qui

diui-

diuina prælucente gratia vitam rationis & virtutis ductu traduxiſsent, fidem,quę in Chriſtum neceſſaria tùm erat,potuiſse indipiſci; ſi verba ipſa Apologię oculo (vt ait poëta) irretorto conſideremus, quæ doctiſſimi viri ſententia fuerit, facile pateſcet. Nam ſi hodie inter homines Iuſtinus verſetur, ac de eo quæras, quos nam eſse cenſeat Chriſtianos? an non illos eſsé diceret,qui in Chriſtum credunt? igitur cùm Socratem Chriſtianum nominet, conſequens eſt, vt illum aliqua in Chriſtum fide imbutum exiſtimauerit. Præterea pares ea in re facit Abraamum & Socratem: atqui Abraamo Chriſtum fuiſse cognitum, ſiquis neget, Chriſtum ipſum æternam veritatem mendacij arguat, quem ſcimus dilucidè pronunciaſ-
Io 4. ſe, *Abraam pater veſter exultauit vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt*. Sed
Eph.4. quoniam vti Paulus Apoſtolus ad Epheſios ſcribebat, *vnicuique data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti*, haud quaquam eſt ambigendum, multò clarius

Abraa-

Abraamo Christum innotuisse, quàm Socrati, qui, si verè vllam Christi cognitionem habuit, habuit illam ἀπὸ μέρους, vt loquitur Iustinus, inuolutam nimirum, & subobscuram, sed quæ eo tempore satis esse poterat ad salutem tribuendam. Quamobrem dubitatio nulla remanet, quin Iustini mens in Apologia illa fuerit, Dei filium Verbum ac Rationem rationis compotes fecisse homines: qui verò eiusdem rationis ductu vitam innocenter transigerent, illud consequutos esse, vt Christiani fierent etiam ante Christi aduentum, hoc est eo fidei lumine afflarentur, vt Christum venturum crederent, siue illi ex populo Dei peculiari fuerint, vt Abraam, alijque, siue ex ethnicis, vt Socrates, quamuis hic ab ijsdem ethnicis ἄθεος habitus fuerit, quia nimirum deos respueret, quos ipsi colebant: qua potissimum de causa mortis sententiam subijt.

Diuus tamen Io. Chrysostomus docere videtur homilia xxxviii. in Mat-

thęum, Dei solius cognitionem necessariã tum temporis fuisse. sic enim loquitur: ἐνῆν γὰρ καὶ μὴ ὁμολογήσαντας τὸν Χριστὸν τότε σωθῆναι, οὐ γὰρ τοῦτο ἀπῃτοῦντο παρ᾽ αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν, καὶ τὸ τὸν ἀληθινὸν θεὸν εἰδέναι, hoc est, *poterant enim tunc homines etiam Christum non confessi saluari, non enim hoc ab illis petebatur, sed vt idololatria abstinerẽt, vnumque solum deum cognoscerent.* Exemplum mox addit de Machabæis, de tribus pueris, alijsque apud Iudæos, quos ait optimam vitę rationem sequutos fuisse, eiusq. cognitionis mensurã seruasse inde subdit: τότε γὰρ εἰς σωτηρίαν ἤρκει τὸν κατὰ θεὸν εἰδέναι μόνον. νῦν δὲ οὐκέτι. ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς Χριστοῦ γνώσεως. id est, *ad consequendam enim salutem Deum solum nosse tunc sat erat: nunc id non sufficit, sed & Christi cognitione opus est.* At profectò de notitia ad religionem profitendam necessaria loquitur Chrysostomus. nam Machabæi ipsius quidem Christi venturi fidem habebant, vt sentit Nazianzenus, forsitan & Socrates, vti Iustino videtur, illam tamen in adyto cordis custodire

ſtodire ſat erat: ſiquidem fides, quæ corde concipitur, vt ſcribit Paulus ad Romanos, tanquàm iuſtificationis inſtrumentum neceſſaria ſemper eſt, at non ſemper quæ ore emittitur fidei profeſſio, ſed tùm demum, cùm res poſtulat. Atqui priſcis illis ante Euangelium temporibus qui fidei profeſſionem edere adigebantur, ſat erat, ſi vnum ſe Deum credere faterentur, de Chriſto quid opus erat quicquam proferre? an credita ſibi ſpeciali priuilegio myſteria profanis euulgarent, qui nec illa intelligere vllatenus poterant? Itaque cùm ait Chryſoſtomus, ſat tunc fuiſſe Deum ſolum noſſe, nunc verò etiam Chriſti notitia opus eſſe, intelligendus eſt de perſpicua illa & explicita notitia, quæ poſt Chriſti aduentum ad ipſius confeſſionem requiritur. Arius Chriſtum fatebatur Dei filium, æternum fateri, ὁμοούσιον fateri nolebat, atque id tamen neceſſe tunc erat, quippe fidei Chriſtianæ articuli ab Euãgelica doctrina apertè nobis exhibiti fuerant. Socra- Rom. 10.

 ti

ti, & Machabęis non adeo apertè, quia nemo ab ijs Christi confessionem exacturus esset. Neque ea de re dubitare nos sinit vir idem sanctissimus, qui quasi se ipsum declarans ad Ioannis cap. 1. asserit, omnes dei amicos, quique admiratione digni erant, etiam ante Domini in carne aduentum ipsum cognouisse. οἵ γε (inquit) τοῦ θεοῦ φίλοι, καὶ θαυμαστοὶ πάντες αὐτοὶ ἐπέγνωσαν καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. quod & alibi affirmat, neq. enim sunt audiendi, qui imprudenter, ne dicam? an impudenter? sapientissimũ Antistitẽ turpiter sibi aduersari autumãt.

Ac sanè disertissimus hic Doctor adeo interdum abripi sinit se suæ eloquentiæ veluti torrente, vt quorundam verborum sententia commodiore interpretatione coërcenda quodammodo sit. veluti cùm in concione prima de Lazaro ait, Lazarum ne de resurrectione quidem potuisse quicquam philosophari, sed credidisse res præsentes finibus huiusce vitæ circumscribi, quippe qui ex ijs fuerit, qui tempus Gratiæ præcesserunt, cùm tem-

pus

pus nondum aduenisset eiusmodi doctrinæ. verba ipsa Chrysostomi ea sunt: ἔστι καὶ ἕτερον πρὸς τούτοις εἰπεῖν, ὅτι οὐδέν τι περὶ ἀναστάσεως φιλοσοφεῖν ἠδύνατο· ἀλλὰ μέχρι τοῦ παρόντος βίου τὰ παρόντα ἐνόμιζε συγκεκλεῖσθαι πράγματα. τῶν γὰρ πρὸ τῆς χάριτος ἦν. & post nonnulla: ἐκεῖνος γὰρ οὐδὲν οὐδέπω τοιοῦτον φιλοσοφεῖν ἠδύνατο, διὰ τὸ μηδέπω τὸν καιρὸν τούτων ἀφῖχθαι τῶν διδαγμάτων. Quid? nonnè passim apud Iudæos dogma illud de resurrectione vigebat? nonne illi inter hæreticos numerabant Sadducæos, apud quos id dogma pro fabula erat? An ignorabat Chrysostomus, quæstionem illam quasi per iocum à Sadducæis fuisse Christo propositam, cuius nàm vxor post resurrectionem futura esset, quæ plures subinde maritos habuerat? nunquid credidit iustũ illum Lazarum ex Sadducæorum secta fuisse? Ridicula isthæc, dictu sunt & cogitatu. quòd enim illa optimè nosset, præter cetera loca palàm facit homilia eius lxx I. in Matthæum. neq. Chrysostomus (quod perperã nonnulli aiunt, qui sanctorum vi- Matt.22. Mar.12.

rorum ſententias non adeo perſpicuas ad deteriora detrahere amant) omnē à Lazaro reſurrectionis notitiā abſtulit, ſed hoc voluiſſe videtur, mendicum illum, rudē alioqui hominem, egeſtateq. & valetudine aduerſa preſſum, & quaſi conſopitum, tametſi à recto credendi tramite minimè deuium, mente animoq. in rebus præſentibus ita fuiſse immoratum, ac ſi eas vitæ huius termino, & quaſi cācellis concluderet, nec ad illam quam credebat reſurrectionē enucleatè cōtemplandā erigi poſſet. non enim documentis adeo diſtinctis, apertisq. dogma illud traditū tunc fuerat, quemadmodū Chriſti & doctrina & exēplum nobis patefecit. Porrò aliud eſt credere, vita functos è mortuis excitatum iri, aliud ea de re philoſophari. Nobis profectò, quibus ſua Chriſtus anaſtaſi ſpem æternitatis propinauit, & applicato quaſi collyrio ex luſcioſis cordis oculis antiquā caliginem deterſit, multò procliuius eſt ad hanc philoſophandi rationem mentis aciem intēdere, & pulcherrimis animum

 pa-

paſcere meditationibus. Id & Iobo licebat ethnico quamuis vati, cui complura diuinorum arcana myſteriorum clariſſima reuelatione detecta fuerant. nam de patefacta illi reſurrectione ita Hieronymus loquitur: *Et in nouiſſimo die de terra reſurrecturus ſum. quid hac prophetia manifeſtius? nullus tàm apertè poſt Chriſtum, quàm ipſe ante Chriſtum de reſurrectione loquitur, imo nouit, & vidit.* Sed non omnia omnibus æqua menſura traduntur, Spiritus enim ſingulis prout vult diuidit. & ſimplicioribus, qualis ille Lazarus erat, ſat fuit id de reſurrectione credere, quod à Prophetis hauſta diſciplina vulgum Iudæorum imbuerat, etiamſi philoſophandi ea de re facultas illi non ſuppeteret. Quid, quod ſubdit Chryſoſtomus, multos etiam poſt exortam Euangelij lucem tranſuerſos ſe abripi ſiuiſſe? aio etiam fuiſſe nonnullos doctos alioquin homines, qui in vera de reſurrectione philoſophia cæcutirent, quemadmodum videmus Lactantium Firmianum, & docto-

Ad Pammach. de err. Io. Hieroſ.

Rom. 12. 1. Cor. 12.

rem eius Arnobium. quantas enim effutiunt nugas, dum de Resurrectione agunt? cuius resurrectionis beneficium non ad æternæ, sed ad huiusce vitæ commoda incommodis permixta saltem per mille annorum curriculũ trahere videntur. Queritur & alibi Chrysostomus, quosdam esse è Christianis, qui de resurrectione adeo philosophari nesciant, vt illam nec credere videantur. certè & in hac Euangelica luce multa sunt, quæ solis sapientioribus datum est intellectu penetrare, & mentem veluti suauissimo alimento saturare. *ceteram quippe turbã* (vt aiebat Augustinus) *non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutam facit.* Sed qui Chrysostomum carpunt, quid de arcanorum diuinorum promo condo Salomone sentiunt, cùm caput tertium Ecclesiastæ legunt? nisi enim æquum ac prudentem nanciscatur interpretẽ, nihilo melius Epicuro, & Epicuri discipulo Lucretio disserere censebitur de hominum ac iumentorum è vita excessu, vt non tantùm de re-

hom. 44. in Io.

contra epist. Fundam. cap. 4.

reſurrectione nihil cogitaſſe, ſed ipſius animæ interitum propè docuiſſe videatur. cùm tamen dubium eſſe nequeat, aut de corporis ſolùm morte loquutũ eſſe, aut quaſi per proſopopœiam ex perſona impiorum illa protuliſſe. Hæc pluribus egi, quia quorundã ægrè poſsũ cõcoquere audaciã viris doctrina, & ſanctitate inſignibus tàm facilè obtrectãtiũ, & oblatrantiũ.

Quamobrem fateri par eſt, eos omnes, qui ſiue apud Ethnicos, ſiue apud Iudæos lumen illud non repulerunt, quo docentur homines rectam viuendi rationem, ſed morum probitate atque innocentia cuſtoditum à ſe comprobarunt, id ſubſidij à clementiſſimo rerum conditore reportaſſe, vt Chriſtum aliquatenus cognoſcerent, & demum per ipſum Chriſtum, tanquàm per æternę vitæ oſtiũ, ad conſequẽda immortalitatis pręmia peruenirẽt.

Ad inſinuandam Gentibus Chriſti cognitionem, tradit Dionyſius Areopagita benigniſſimum omnium parentẽ vſum opera, ac miniſterio Angelorum. ſiquidem

dem Michaelem Iudæis præfeciſſe, ceteris autem populis tutelares conſtituiſſe Angelos, quorum munus eſſet gentes ſibi concreditas, volentes tamen ac iubentes, ad ipſum principium, quoad eius fieri poſset, nempe ad illius cognitionem atque adeo contemplationem erigere. Verba ipſa Dionyſij ex capite IX. Cæleſtis Hierarchię hic apponam: πάντας δὲ τοὺς καθ' ἕκαστον ἔθνος ἐπιστατοῦντας ἀγγέλους, ἐπ' αὐτὴν ὡς οἰκείαν ἀρχὴν τοὺς ἑπομένους ἐθελουσίως ὅση δύναμις ἀνατείνοντας. nam quòd ait magnus myſtagogus eleuatos ab Angelis fuiſse homines libera tamen voluntate obſecundantes ad ipſum Principium tanquàm proprium, non ſanè ignoro, ideo *tanquam proprium* ipſum omnium Principium, id eſt Deum, à Dionyſio dictum videri, vt ne quis crederet, proprium ſolummodo fuiſse Iſraelitarum, ſed intelligeret, ad ceteras etiam gentes æquè pertinuiſse, quod ex ſuperioribus facilè elicitur. nam

Rom. 3. & Apoſtolus Paulus dicebat, *an Iudæorum Deus tantum? non ne & Gentium?* Verùm,

ni animi fallor, aliud μυστικώτερον in Dionysij verbis latet. quippe si illud tantùm voluisset, haud incommodè fas erat dicere, ἐπ' αὐτὴν τῶν πάντων ἀρχήν. Quid igitur si isthæc ad peculiarem Christi notionem referamus? siquidem ipse Christus Principiũ se esse nos docuit. interrogatus enim à Iudæis, *Tu qui es?* respondit, *Principium, qui & loquor vobis.* Præterea cùm sic loquutus est Dionysius, ἐπ' ἀρχὴν ὡς οἰκείαν quod latinè reddi potest, *ad principium quodammodo ipsis cognatum*, quam cum Deo cognationem habemus ob suam nimirum nobis communicatam similitudinem, ea ex vi rationis, quam humano generi indidit, intelligitur, siue, ἐκ τοῦ λογικοῦ. est enim λόγος ipse Dei filius, quæ vox Rationem notat, vt supra doctum est. Id egregiè aperit D. Thomas libro quarto contra Gentes, cùm sic ait: *Affinitas quædam videtur maximè Verbi ad humanam naturam: homo enim speciem propriam sortitur, secundum quòd rationalis est: Verbum autem rationi affine est, vnde apud*

Io. 8.

Cap. 22.

Græcos

Græcos λόγος *verbum & ratio dicitur*. Nec
Art. 1. aliter ſenſit, cùm tertia parte Theologicæ Summæ quæſtione quarta ait, humanam naturam, quatenus rationalis eſt & intellectualis, ipſum Verbum per ſuam operationem quadamtenus contingere, amando ſcilicet, & cognoſcendo. At profectò cùm arctior multò nobis cognatio cum Dei filio intercesſerit, ex quo hominem ille induit, noſterque (vt ſic dicam) congener factus eſt, non erit incongruum, ſi Dionyſium illis verbis æterni Verbi incarnationem innuiſſe dicamus. Simili ratione quod apud Pſalmiſtam legimus, *Benedicat nos Deus, Deus noſter,*
Pſal. 66. *benedicat nos Deus*, ex trina huiuſmodi Dei appellatione obſeruarunt perſpicaces interpretes, ſanctiſſimam Trinitatem denotari. ſecundam verò Trinitatis perſonam *Deum noſtrum* idcirco nominatam, quia ad nos peculiariter pertineret, propterea quod carnem noſtrã ſuſcipere voluit. Quamobrem ea Dionyſij mens fuiſſe videtur, vt tutelares Angeli gentes præcipuè

cipuè edocerent Christi incarnationem: hoc enim mysterium explicitè (vt ait S. Thomas in Quæstione de Fide) saltem doctioribus etiam ante Euangelium credendum erat, vt ijs salutis ianua pateresceret. 2.2.quæst.2. art.7.

Insuper quemadmodum Iudæis Prophetas ad Christi fidem aliqua ratione nunciandam, ita Gentibus suos vates fuisse datos, aperte tradit S. Augustinus epistola xlix. vbi hæc scribit: *Ab initio generis humani, aliàs occultius, aliàs euidentius, sicut congruere temporibus diuinitus visum est, nec prophetari destitit, nec qui in eum crederent defuerunt, ab Adam vsque ad Moysem, & in ipso populo Israel, qui speciali quodam mysterio gens prophetica fuit, & in alijs gentibus, antequàm venisset in carne.* Id verò muneris habuerunt præcipuè inter Gentes Sibyllæ, quemadmodum libro Stromaton sexto scribit Clemens Alexandrinus. Ac sanè cùm libro primo idem afferat, prolatum ab Heraclito fuisse, non humanitus sed diuinitus potius apparuisse

se Sibyllas, cui non suspicandi datur ansa, sapientem illum virum nonnulla de Christo ab ipsis quoque Sibyllis elicuisse, ijsque assensum fidei præstitisse? nam qui diuinitus datas asserebat, vtique vaticinij munere ac prophetico spiritu præditas credidisse, censendus est. atqui, vt

1.Cor. Paulus Apostolus ad Corinthios scripsit, *signum est prophetia non infidelibus, sed fidelibus*. hac enim ratione quibusdam fidei lumen affulgebat. quam fidem D. Thomas in Quęstione de fide *implicitam* vocat; idque vocabulum à Theologorum schola & receptum est, & passim vsurpa-

2.2.quæst.2. art.7. tur. *Non fuerunt saluati* (inquit Thomas) *absq. fide Mediatoris, quia etsi non habuerunt fidẽ explicitã habuerunt tamen fidem implicitam in diuina prouidentia. credentes Deum esse liberatorem hominũ secundum modos sibi placitos, & secũdum quod aliquibus veritatem cognoscentibus Spiritus reuelasset*. Atque ita reuelationi de Christo venturo Sibyllis factæ ad Gentes erudiendas videtur Heraclitus fidem adhibuisse, si verum est

quod

quod à Clemente traditur, vt propterea nō immeritò Heraclitus inter eos à Iuſtino martyre collocetur: qui Chriſtianam fidem ante Chriſti aduentum quadamtenus perceperunt.

Sed cur Heraclitus (quæret quiſpiam) Sibyllino vaticinio credidit, non credidit Virgilius, qui Sibyllæ Cumææ carmina tàm apertè de Chriſto loquentia & pertractauit, & aliorſum detorſit, cùm verſaretur vterque in tenebris Gentilitatis? quia nimirum *exoritur in tenebris lumen rectis*. Psal.111. Et (vt ait Chryſoſtomus) non ab omnibus tum temporis Chriſtus cognoſcebatur, ſed παρὰ τῶν γενναίων, καὶ ἐναρέτων μόνον. recto tramite incedebat Heraclitus. per deuia Virgilius. ille veram philoſophiam amplexatus, vnique Deo cultum exhibens & vitiorum labes fugiebat, & virtutem ſectabatur. hic verò Idololatriæ addictus, & à veritatis luce procul aberrans ad fabularum vanitatem prolapſus eſt, vt propterea immunis à maculis nō fuerit, nam *quorū os loquutum eſt vanitatē, dextera eorum* Psal.143.

rum dextera iniquitatis. qua iniqua dextera ſiniſtrum (vt ita loquar) calamum ille exercens commentitijs figmentis quaſi muſcarum cadaueribus precioſum veritatis vnguentum corrupit. *vani enim ſunt homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei*. Itaque quod adeo perſpicuè de Dei filio vaticinata fuerat Sibylla, ridiculè Maro ad Pollionis filium tranſtulit, cui quanam ratione poterat illud aptari, dum nemo ignorabat, cuius eſset filius,

Eccl.10.

Sap.13.

Eccl.4.

Iam noua progenies cælo demittitur alto?

Hanc progeniem dixerat fortaſse Sibylla Deo æqualem, aut ipſius Dei viuam imaginem, virtutemve: poëta *magnum Iouis incrementum* nominauit. Quod de Virgine matre cecinerat Sibylla, ille ad fabuloſam Aſtræam deflexit. Quæ *ſuberant priſcæ veſtigia fraudis*, ipſum videlicet originis peccatum à Chriſto delendum; quemadmodum Auguſtinus interpretatur, trahit ille ad reliquias belli ciuilis ab Auguſto ſopitas. Quid verò eſt (ne ſingula perſequar) quod inſerit de altera

De Ciu. Dei lib.10.c.17. epi.3. & 157

naui

naui Argo, de altero gubernatore Typhi? Aut fallor, aut non nihil Sibylla effata erat de Naui, quæ Ecclesia est, dequè ipso nauis magistro Petro. quę nimirum nauis non Mineruæ nescio cuius consilio, sed ab ipsa vera Dei Sapientia cõstructa fuit. Quæ non columbæ ductu inter Symplegadas inoffenso cursu elabitur, sed Spiritu sancto dirigente, dum hinc fidei peruersitas, illinc doctrinæ prauitas quasi concurrentes scopuli illisu comprimere illam moliuntur, tuta præteruehitur. quæ non ad auream illam ouem fabulosis mendacijs celebrem, sed ad ipsum immaculatum agnum verum diuinitatis thesaurum nos deducit.

Post Iustini, & Chrysostomi elucidatos locos & à calumnijs vindicatos, operæ quoque pretium erit Clementis Alexandrini verba discutere, quæ negotium quibusdam facessere visa sunt. Is in variegato illo, atque eruditissimo Stromatum operę accurate & luculenter euincere conatur, philosophiam hominibus à

Deo concessam. philosophiam autem non Pythagoricam, aut Platonicam, aut Aristotelicam intelligere se se ait, sed id quod veritatem assequitur. Addit etiam, philosophiam (nimirum recte viuendi regulam) ante Domini aduentum necessariam fuisse gentibus ad iustitiam. quam vero intelligat iustitiam, ijs verbis palam facit: οὐκ ἐις τὴν καθόλου δὲ δικαιοσύνην, ἐις ἣν εὑρίσκεται συνεργὸς, καθάπερ καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος βαθμὸς τῷ ἐις τὸ ὑπερῷον ἀνιόντι, *sed non ad vniuersam ac generalem iustitiam, ad quam cooperatrix reperitur, sicut primus, & secundus gradus ei, qui in superiorem locum ascendit*. Subdit enim, philosophiam pædagogi more ethnicos docuisse, quemadmodum lex Hebræos docebat. Itaque quod enūciat quodā loco, καί τοι καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐδικαίου ποτὲ τοὺς Ἕλληνας ἡ φιλοσοφία, hoc est *proinde Gentes ipsa per se iustificabat philosophia*, commoda interpretatione eget, alioqui D. Pauli totiusque Ecclesiæ doctrinæ refragari videbitur. Ac sanè, præter ea quæ dicta sunt, illud Clemens voluit,

luit, quod & alibi innuit, philoſophiam quaſi viam ſtrauiſſe ad iuſtificationem; cumque eſſet ex Dei dono piæ, atque innocentis vitę norma, qui amplexatus illam fuiſſet, fidei lumen à clementiſſimo iuſtitiæ largitore conſequebatur. inde iuſtificatio. Illud verò καθ' ἑαυτὴν non iam diuinam ſecludit gratiam, ſed legem Iudæis latam. ſuam enim legem adeo iactabant Iudæi, vt ethnicos, qui eam non reciperent, ab æternæ vitæ conſortio excludendos omnino crederent. quam opinionem euertere ſtudet magnus Apoſtolus in epiſtola ad Romanos. ideo capite ſecundo ait: *cùm enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ ſunt legis faciunt, eiuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex*. ſiquidem hæc de Gentibus ante Chriſti aduentum intelligenda eſſe, rectè meo quidem iudicio doctiſſimi Theologi cenſuerunt. Hoc loco idem valet τὸ *ipſi ſibi*, ἑαυτοῖς, quod apud Clementem καθ' ἑαυτὴν. nam quod lex apud Iudęos, idem apud gentes efficere poterat philoſophia, Rom. 2.

ſeu recta benè viuendi inſtitutio. Atque huic Apoſtoli axiomati aptanda ſunt, quæ D. Athanaſius ſcribit libro de Incarnatione Verbi, nimirum veterem illam legem non Iudæis ſolùm, ſed & alijs gentibus latam fuiſſe. nam quæ in illa demum lege ſtatuebantur de pietate in vnũ Deum, de charitate erga homines, de fugiendis vitijs, de virtute amplexanda, vi quoque naturalis legis præeunte cæleſti lumine ceterorum mortalium animis inſeri poterant. Quapropter, quę fuerit Clementis ſententia, in aperto eſt: atque is ipſe clariorem ijs verbis reddit: προπαρασκευάζει τοίνυν ἡ φιλοσοφία, προοδοποιοῦσα τὸν ὑπὸ Χριστοῦ τελειούμενον, id eſt, *præparat itaque philoſophia eum dirigens, qui à Chriſto perficitur*; perſpicuè indicans, non à lege naturali, non à philoſophia, ſed ab ipſo tantummodo Chriſto perfectionem, ſiue eam iuſtificationem dixeris, prouenire.

BRVTA ETHNICORVM TYPVS, ALIORVMQVE PECCATORVM.

REctè igitur Arca Noe innitens Petri nauiculæ electorum erit ſymbolum, qui ante Domini aduentum fidei, diuinæq. gratiæ beneficium ex ipſius Chriſti merito cælitus hauſerunt, ſiue ex populo fuerint, qui præ alijs Deo charus erat, ſiue ex ethnicis, quos (vti ſupra diximus) brutæ animantes in arca occluſæ ſignificaſse videntur, vt non abſurdè trahi huc poſsit illud Pſalmi, *homines & iumenta ſaluabis domine*. At quoniam allegorias, & ſimilitudines nequaquã neceſse eſt in omnibus congruere, nolim quis exiſtimet, quia ethnicos beſtijs in arca occluſis comparauimus, quæ beſtiæ familiam Noe numero longè excedebant, innuere nos voluiſſe, plures ex ethnicis quàm ex Dei populo ad vitam æternam ielectos fuiſſe ante Chriſti aduentum, cùm re vera longè pauciores fuerint. ſiquidem in multiplicitate illa belluarum ac varietate animaduertere potius licet multa va- Pſal. 35.

variaque vitiorum genera, quæ natio-
nu͠m animis insederant, vt voracitatem in leone ac superbiam, rapacitatem in lupo, in vulpe versutiam & fraudes, insidias in serpente, alia in alijs: quemadmodum in vno Nabuchdonosore quasi
Dan. 4. in quadam chimeræ imagine plura belluarum ingenia considerata sunt. de quo sic D. Paulinus epistola quarta: *Siquidem Regi Assyrio in solitudinem feritatemque damnato luctuosa concretio capitis intonsi in iubam leonis horruerit. vt etiam corporis specie transiret in belluam, qui non solum à regnis suis, sed à sensibus exulabat humanis, coma tristi leonem, vncis vnguibus vulturem, sensu & pabulo bouem referens. ne vnius tantùm belluæ similitudinem ferret in pœnis, qui multarum similis fuisset in moribus.* Qui tamen à magicis peccati præstigijs Circæo poculo longe nequioribus belluinum ingenium induerant, Redemptoris beneficio in statum multo præstantiorem sunt restituti, adeo vt *vbi abun-*
Rom. 5. *dauit delictum, superabundauerit gratia.*

Ac

Ac lepidum ſanè eſt, quod amœni vir ingenij Iobius monachus aiebat in commentarijs de Verbo incarnato, quorum excerpta videmus in Photij bibliotheca, ideo ſcilicet Dei filium, non Patrem, non Spiritum ſanctum humanam formam ſumpſiſſe, vt ipſe; qui λόγος eſt, homines εἰς ἀλογίαν prolapſos in priſtinam dignitatem reuocaret. atque hinc factum, vt dominum recens natum exciperet præſepe, ἡ τῶν ἀλόγων τράπεζα, quaſi bobus atque aſinis, Iudæorum nimirum ac Gentium populo alimentum eſſet præbiturus, quo alimento tanquàm diuinitatis pharmaco rationis donum recuperarent. non enim ſolùm ethnici, ſed omnes qui peccant, & egent gloria dei, brutis poſſunt comparari. Sub bobus autem, quia puræ ſunt animantes, veterem Iſraelis populum intelligit: ethnicos ſub aſinis, ob impuritatem ait ille, ob ſtoliditatem addam ego. quò enim longius recedunt à Dei cognitione, eò ſtolidiores haberi merentur. Quoniam verò λόγος tàm ſermonem ſigni- Rom. 3.

ſignificat, quàm rationem: nihil aptius τὴν ἐσχάτην ἀλογίαν, in quam degenerauerat humanum genus, indicare poterat, quàm piſcium ſimilitudo, qui non ratione ſolum carent, ſed & muti ſunt, propterea huc ſpectare ſagenam in Euangelica parabola, aiebat Iobius. Sed ſi Ec-
Matt.13. cleſia ſuam habet ſagenam, ſuam & Dia-
Habac.1. bolus habet, quem ſub typo Regis Chaldeorum Habacuc intelligens ita loquitur: *Et facies homines quaſi piſces maris, & quaſi reptile non habens principem, totum in hamo ſubleuauit, traxit illud in ſagena ſua, & congregauit in rete ſuum. Super hoc lætabitur, & exultabit, propterea immolabit ſagenæ ſuæ, & ſacrificabit reti ſuo: quia in ipſis incraſſata eſt pars eius, & cibus eius electus* Quemadmodum Eccleſiæ ſagena doctrina Euangelica eſt, ita Diaboli ſagena tũ Idololatria, tùm voluptatum illecebræ & cupiditatum. atque ideo ait Propheta, immolaſſe illum ſagenæ ſuæ, hoc eſt effeciſſe, aut diuinus vt cultus idolis tribueretur, aut vt hic libidini

addictus suam Venerem: ille ambitioni obsequens honorem, cui inhiat: auarus quispiam pecuniæ, cui immoritur, quasi Deos sibi constitueret. an non Apostolo auaritia dicitur *idolorum seruitus?* Piscatur Diabolus, vt prædam enecet. Ecclesia, vt viuificet. ille, vt captos voret tanquam *cibum eius electum*: quemadmodum Habacuc loquitur. Ecclesia vt cælesti cibo nutriat, pane Angelorum in æternæ vitæ alimoniam. Diaboli verò captura fiunt homines in piscium naturam prolapsi. Ecclesiæ, qui naturam illam exuunt: atque ea censeri causa potest, cur Apostolis Christus dixerit, *faciam vos fieri piscatores hominum*: vt quodammodo innueret, homines à se restitutos, qui prius pisces erant, hoc est, qui tanquã belluina idololatriç, & voluptatum mancipia cupiditatibus solùm obtẽperantes rationis vsu destituti omnino videbantur, & veluti muti ad Creatoris laudes nunquam ora soluebant, vt poțe qui rerum cælestium notitiam amisissent,

Eph. 5.
Io. 6.
Psal 77.
Mar. 17.

lib. 4. diuin. instit. c. 26. sistent. *Nam* (vt eleganter differit Lactantius Firmianus) *qui rationem diuinitatis ignorat, is verè elinguis & mutus est, licet sit omniũ disertissimus. lingua enim cùm verum loqui cœperit, tùm demum officio naturæ suæ fungitur. quandiu autem falsa loquitur, in vsu suo non est. & ideo infans sit necesse est, qui diuina proloqui non potest.* Tibi igitur ò æterna Dei Sapientia:

Hor. *O mutis quoque piscibus*

Donatura cycni, si libeat, sonum,

vni inquam tibi præclaræ nostræ reformationis atque instaurationis beneficium debemus: quis enim tàm mira præter te patrare potuisset? Io. Chrysostomus in Genesim si rectè memini, ait, animantes à Noe custoditas, à Christo reformatas. etenim quę arcam ingressę fuerant, easdem mansisse: at, vt ferinam exuerent naturam, humanam induerent, solius Christi virtuti tribuendum esse. Sententiam (ni fallor) disertissimi patris allegoricè prolatam expressi, neque enim verba ad manus erant. sed ori illi aureo lin-

linguam cælesti ambrosia illitam subnectamus. D. Ambrosius lib.x. in Lucam de Arca Noe loquens ita habet: *In illis generibus quadrupedum, & ferarum, & volucrum figura erat conditionis humanæ, quæ ferarum modo bestiali videtur induta sæuitia, nisi Spiritus sanctificatione mitescat. Bona ergò gratia, quæ ferinam rabiem spiritali simplicitate commutat.* Atque huc refert Paulinus asinam Balaami, cui sermo humanus datus fuit. hæc enim eius sunt verba epist. xxi. *Sum enim & ego vnus de lapidibus, vel iumentis illis, quorum præfiguratione asina tunc loquuta est, mutam gentilis duritiæ stoliditatisque naturam solutis Deo linguis significans loquuturam.* Eodem spectare linteum varijs refertum bestiarum generibus, quod è cælo sibi demitti, Petro Apostolo visum est, nemo fuerit opinor, qui dubitet.

Num. 22.

Act. 10.

CHRI-

CHRISTI COGNITIO VETERIBVS OBSCVRA. SERVITVS PECCATI. SERVITVS LEGIS.

AT verò ſuprà dictum eſt, ijs, qui qui ante ſuſceptam à Chriſto humanam carnem ad ſalutem vocabantur, quorum geſſiſſe figuram videntur, qui in arca Noetica clauſi erant, traditam quidem fuiſſe de Chriſto cognitionem, non eam tamen apertam, exactamque, vti nobis, ſed obſcuram & inuolutam, id totum ab ipſa forma tàm Nauis, quàm Arcæ indicari, non ineptè quis exiſtimet. Arca enim vndique clauſa erat: Nauis autem latè patens, quaſi cæleſtis ſapientiæ theſauros toto ſinu exceptura. Id etiam ſignaſſe videtur velum templi, quod ſciſſum in Chriſti morte diuina tunc arcana nobis patuiſſe demonſtrauit. qua de re eleganter D. Paulinus.

Iamque reuelata facie ſpeculamur apertum
In Chriſto propriæ lucis honore Deum. *In carm. de obitu Celſi.*
Et puto, quòd ſciſſi in templo myſteria veli
Id quoque ſignarint, gratia quod tribuit.

Nam,

Nam, veluti rupto patuere sacraria velo,
Sic reserat nobis legis operta fides.

Præterea qui clausi detinebantur, quandam seruitutis speciem præseferebant, ea forsitan de causa, quia ante legem Euangelicam erant homines seruituti obnoxij quà peccati, quà legis, peccati, siquidem *qui facit peccatum, seruus est peccati*, aiebat Dominus. qua de seruitute videndus est Apostolus in epistola ad Romanos. Legis verò Hebraicę, nam illam Petrus Apostolus iugum vocauit, quod patres portare nequiuerant. de qua itidem seruitute dissleritur capite quarto Epistolę ad Galatas. Itaque serui quodammodo tunc mortales censebantur, vt non sit mirum, eos à Diuo Paulo filijs ancillę fuisse comparatos. *Non sumus* (inquit) *ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit*. Si ancillæ filij dicebantur, vtique & serui, nam partus sequitur ventrem, vt loquuntur Iurisconsulti. Nos autem ab illis veluti ergastulis exemptos ad perfectam libertatem traduxit. perfe-

Io.8. *Act.1.* *Gal.4.* *l. partũ C. de rei vind.*

ctam ideo appello, quia videntur esse & libertates minus perfectæ, veluti (si aliquo vtendum est exemplo) apud Romanos dedititij erant, aut Latinæ conditionis homines. Præterea qui ex manumissione libertatem consequebantur, libertini erant, & patrono quibusdam in rebus obnoxij, vt nec ea perfecta libertas dici posset. At nos Apostolus *filios liberæ* nominauit, ideoque ingenuos; nam eos Iurisconsulti inge-
l. 7. D. de Ingen. & liber. nuos esse definiunt, qui ex matre libera nati sunt. Tanta autem, tàm mira
Gal. 4. ingenuitas nostra est, vt adoptionẽ quoque filiorum Dei per eam simus consequuti. Et cùm terreni antea essemus, prioris nempe Adami filij, regenerati ab altero cælesti Adamo, vtique cælestes effecti sumus. Diuinè ea de re philosophantem audiamus Apostolum: *Primus homo*
1. Cor. 15. *de terra terrenus: secundus homo de cælo cælestis. qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes. igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus &*

ima-

imaginem cælestis. Quid si matris quoque rationem habeamus? sic enim nescio quis apud Ciceronem de filijs disserebat: quos nugatorij illi dij procreasse credebantur: *reliqui, quorum patres Dij, non ne erunt in deorum numero? quid quorum matres? opinor etiam magis. vt enim in iure ciuili, qui est de matre libera, liber est: item iure naturæ, qui de Dea matre est, deus sit necesse est*. Verùm isthæc suaues sunt nugę. nos si matrem spectauerimus, idem porro conficiemus, vt cęlestes appellemur, ni tantum munus vltrò respuamus: qui enim nos regenerauit, ex matre nos cælesti renasci voluit, testãte id magno eodem Apostolo, cum ad Galatas sic scribebat: *Illa autem, quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra*. eandemque in epistola ad Hebræos *cælestem* apertius nominat. ac propterea aiebat alibi, conuersationem nostram in cęlo esse. Ipse autem Apostolorum princeps *diuinæ consortes naturæ* nos dixit. Et quoniam, vt aiunt philosophi, ex ijsdem viuimus

Lib. 3. de nat. deor.

Gal. 4.

Heb. 12. Phil. 3.

2. Pet. 1.

uimus

uimus ex quibus conſtamus,cũ tanto Dei munere in cęleſtem quodammodo naturam tranſmigrauerimus, cæleſtem vt vitam viueremus, cæleſti nobis alimonia opus erat. Itaque dicebat nouæ noſtræ originis auctor: *non Moyſes dedit vobis panem de cælo, ſed Pater meus dat vobis panẽ*
Io. 6. *verum de cælo, panis enim Dei eſt, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo.* Iure igitur
Iac. 1. lex Euangelica *perfectæ libertatis* dicitur à Iacobo Apoſtolo. Ac profecto cùm tales aſſertor libertatis noſtrę nos effecerit, quid mirum, ſi & amicos appellauerit, & ſua nobis arcana crediderit, quæ ſeruis non facilè creduntur? ſic enim aiebat, Ioannis cap. xv. *Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit, quid faciat dominus eius. vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis.* Itaque cæleſtia myſteria palàm nobis, & veluti reducto ſipario commoſtrauit: at veteribus quamuis ad ęternam vitam vocatis per nebulam tantùm, vt ita dixerim, & in ænigmate ſuam ipſius cognitionem

præ-

prębuit, idque obſeratæ illius arcæ ſymbolum indicare potuit.

ECCLESIAE MAGNITVDO

NEC myſterio vacat, quòd cùm Arca tanta fuerit, quantam ex ſacris litteris didicimus, multò tamen ipſa nauicula minorem in gemma videmus expreſſam, vt illud ſcilicet innuat, multos quidem ante Chriſti aduentum ad ſalutem fuiſſe vocatos, at ſi cum Chriſtianis comparentur, eorum numerum longo interuallo vinci, quò trahi poſſe videtur illud Annæ, *ſterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata eſt*. Reſpondet enim ijs Iſaiæ verbis à Paulo Apoſtolo laudatis; *lætare ſterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis: quia multi filij deſertæ, magis, quàm eius, quæ habet virum*. Ideoque aiebat Auguſtinus: *Proinde alijs tunc nominibus & ſignis, alijs autem nunc: & prius occultius, poſtea manifeſtius: & prius à paucioribus, poſtea à pluribus, vna tamen eademque re-*

Geneſ. 6. 1. Reg. 2. Iſa. 54. Gal. 4. Epiſt. 49.

ligio vera significatur, & obseruatur. Ac scitè Diuus Ambrosius ad illud Psalmi XXXIX. *Annunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna. Quid est* (inquit) *quod addidit magna? nisi quia fuit ante non magna? quæ est magna, nisi de totius orbis terrarum partibus congregata?*

COLVMBA SPIRITVS SANCTI TYPVS. SPIRITVS SANCTVS SVB SPECIE COLVMBAE. COLVMBA ECCLESIA. COLVMBAE CHRISTIANI.

NVNC de duabus columbis, quarum alteram videmus in fastigio arcæ stantem, alteram puppi nauiculæ insidentem, aliquid in medium afferendum est. Potest illa, quæ arcæ superstat, columbam referre, quæ à Noe exploratum emissa, num tempestas desæuisset, num aquæ resedissent, cum oliuæ ramusculo demum redijt. Altera verò nauiculam è puppi quodammodo regens, Spiritum sanctum, qui specie columbæ olim apparuit, absque dubio designat. is enim cæli-

cælitus in Ecclesiam demissus & illi perpetuò cohæret, & secunda semper aura nauis cursum gubernat, ac dirigit, ne in Syrtes infidelitatis vel minimum impingat, neuè tempestatibus ac procellis vnquam obruatur, quas excitare moliuntur

Phrenetici Septemtrionum filij,

insana nimirum ac turbida hæreticorum capita. Quanquam & ipsa arcæ columba eiusdem Spiritus fuit symbolum. D. Hieronymus aduersus Luciferianos: *Emittitur de arca coruus, & non rediјt, & postea pacem terræ columba nunciat, ita & in baptismate Ecclesiæ teterrimo alite expulso, id est diabolo, pacem terræ nostræ columba Spiritus sancti nunciat*. S. Ambrosius lib. de ijs, qui mysterijs initiantur: *Dimisit Noe columbam, quæ cum ramo oliuæ legitur reuertisse*. & paucis interiectis, *Columba est, in cuius specie descẽdit Spiritus sanctus, sicut didicisti in nouo Testamento, qui tibi pacem animæ, tranquillitatemque mentis inspirat*. Quærat quispiam, cur non hic cum oliuæ ramusculo effi cta sit? Ea sanè potuit

esse causa, quia cùm Christus id cognomenti ab vnctione sit sortitus, propterea quod mystico diuinitatis, ac sanctitatis oleo est delibutus, tãquàm Rex omnium;
Matt. 28. cui *data est omnis potestas in cælo, & in terra*, ex oliua verò oleum exprimatur, ipsum Christum oleaginus ille ramus designare poterat; ipse enim est, qui homines Deo conciliauit, qui pacem mundo peperit, qui cùm ex Virgine nascẽs ipsam
Luc. *hominibus bonæ voluntatis* attulisset pacem, eandem ad Patrem reuersurus tanquam præclaram hæreditatem nobis reliquit. Quoniam verò in gemma ipsius Christi
Io. 14. imago effícta est, nihil opus erat, alium superaddere Christi typum. Habet nescio quid non absimile Io. Chrysostomus homilia XII. in Matthæum, vbi de Christi baptismate disserit, deque S. Spiritu sub columbę specie viso, ait enim, cùm mersus aliquando vniuersus terrarum orbis communi naufragio fuisset, columbam apparuisse cum oliuæ ramo, redditamque mundo pacem nunciasse. At in Christi

ba-

baptiſmo viſam quidem eſſe columbam, quæ tamen non oliuæ ramum deferret, ſed ipſum omnium liberatorem euidenter oſtenderet. Chryſoſtomo annectamus Chryſologum, Diuum ſcilicet Petrum Rauennatem epiſcopum, qui ſermone CLX neſcio quid ſimile affert. ſic enim loquitur: *Hodie Spiritus ſanctus ſupernatat aquis in ſpecie columbæ, vt ſicut illa columba Noe nunciauerat diluuium diſceſſiſſe mundi: ita iſta indice noſceretur perpetuum mundi ceſſaſſe naufragium: neque ſicut illa veteris oliuæ ſurculum portaret, ſed totam in caput parentis noui chriſmatis pinguedinem fundit, vt impleat illud quod Propheta prædixit: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Eiuſce quoque rei habitam eſſe rationem ab Archiepiſcopis, cùm pallium deponebant inter miſſarum ſolemnia, eo ſcilicet tempore, quo Euangelium legendum erat, teſtatur Iſidorus Peluſiota libro epiſtolarum primo. Siquidem ij typum Chriſti gerentes, qui bonum ſe pa- *Epiſt. 136. lo. 11.*

ſtorem eſſe prædicauit, humerale illud ex lana confectum ideo geſtant, vt ſe Chriſti munere fungi indicent; Chriſtus enim ouem, quæ aberrauerat, ſuis ſuſtulit humeris. tunc verò deponunt, cùm Euangeliorum inſtat lectio, quaſi tunc ipſe Chriſtus accedat, nec Chriſti perſonam gerere ſit opus, Chriſto ipſo quodammodo præſente. ἡνίκα γὰρ (inquit) αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν παραγένεται διὰ τῆς τῶν Εὐαγγελίων τῶν προσκυνητῶν ἀναπτύξεως, καὶ ὑπανίσταται καὶ ἀποτίθεται τὸ σχῆμα τῆς μιμήσεως ὁ Ἐπίσκοπος αὐτὸν δηλῶν παρεῖναι τὸν κύριον, τὸν τῆς ποιμαντικῆς ἡγεμόνα, καὶ θεὸν, καὶ δεσπότην, id eſt, *nam tùm ipſe verus paſtor per adorandorum Euangeliorum apertionem accedit, tunc demum Epiſcopus aſſurgit, atque imitationis habitum deponit, ipſum nimirum dominum paſtoralis artis ducem, Deumque & herum adeſſe declarans.*

Matt. 18. Luc. 15.

Forſitan verò, qui inſculpendam gemmam curauit, ob oculos ponere voluit, quod Cyprianus martyr hiſce verbis aiebat libro de cardinalibus Chriſti operibus

bus: *Arcam illam, quæ typum gerebat Ecclesiæ, Spiritus ſanctus & tunc regebat, & adhuc regit*. ideo duobus illis locis columbæ imaginem exhibuit. non quòd plures ſint Spiritus ſancti, ſed quòd ab vno eodemq; Spiritu tàm veterem, quam nouam Eccleſiam fuiſſe rectam, quo poterat modo demonſtraret. Vel duas inſculpſit columbas, indicans, quę in arca erat, veram fuiſſe columbam: quę ſupra Christum adſtitit, & Eccleſiæ nauem regit, ſpecie tantùm. ſiquidem arcam *in imaginem ſancti Spiritus ales intrauit*, vt loquitur Paulinus. at ſupra Chriſtum Spiritus ſanctus in alitis imagine apparuit. *Epiſt. 26.*

Quamobrem arcę columba, quæ vera columba fuit, eo ſchemate in gemma efficta eſt, vt eam reſpicere videatur, quę colũba ſpecie tãtùm apparuit, cùm Spiritus sãctus re vera eſſet, perinde atq. ſeſe illi debere fateatur, quòd myſtica ſignificatione ipſum Dei Spiritum expreſſerit. Quòd ſi quam nos eſſe Arcam in ſummo nauiculæ malo diximus, arca verè non

 eſſet,

esset, sed corbis aut carchesium, in quo nauigationis explorator poni solet, vtique dicendũ esset, vtramque columbam Spiritum sanctum referre, at duobus illis locis collocatam, vt indicaretur, ipsum Spiritum & Ecclesiam regere, & tanquàm speculatorem pro ipsa excubare. proinde altera columba proram, altera puppim aspicit, vt vigilem Dei oculum demonstraret ipsi Ecclesiæ vndique prospicientem: vtque duplicis muneris Episcopos moneret, regiminis nimirum, & custodiæ. nam quemadmodum res hominum summus ipse vniuersitatis opifex & moderator non regit modò & gubernat, sed &

Speculator adstat desuper,
Qui nos diebus omnibus,
Actusque nostros prospicit
A luce prima in vesperum,

vt canit Prudentius: sic decet Episcopos, qui Dei sunt imitatores, quò gregis sibi commissi eam, quæ par est, curam gerãt, actus singulorum & mores assiduè ac diligen-

ligenter explorare, si nomini sibi imposito respondere non perfunctoriè velint. Ceterùm Arcam Noeticam, non carchesium, effictam ab eo esse, qui gemmam excalpsit, mecum sentiunt veterum huiusmodi rerum periti; quamuis adeo infeliciter sit expressa, vt ambiguitati locum aliquem relinquat. Ipsa certè gemma aliquantò commodius, quàm graphica delineatio rem oculis subijcit, vt etiam facilè ex eâ deprehendatur, contectam esse arcam illam, cùm nauium carchesia nullum habeant operimentum. quin rotunda sunt carchesia: at arca hæc nostra in formam scaphæ oblongam expressa apparet, & proram gerere videtur acutam, quasi cum rostro. vt omittam, non piscatorijs nauiculis, qualis illa Petri fuit, sed magnis nauibus imponi solere carchesia, quæ malo etiam infiguntur, non transuerso ligno sustentantur, quemadmodum in gemma videmus. Nec abs re est, quòd malus ipse inusitata hac forma effictus antemna careat, careat velo, ac rudenti-

bus

bus, aliaque nautica ſuppellectile, quid verò hoc ſymbolo ſignificetur, inferius perueſtigatum ibimus.

At verò ſi Spiritus ſanctus columba fuit ſpecie tenus, quid ni & Sponſa eius Eccleſia? Conſtat ſanè ex pluribus Canticorum locis, Eccleſiam Columbę nomine vocitatam. Quare non modo ipſum Spiritum, ſed & præcipua Eccleſiæ membra, Apoſtolos inquam figura duodecim columbarum pingendos curauerat S. Paulinus, quod ipſe teſtatur ijs verſibus.

Pleno coruſcat Trinitas myſterio,
Stat Chriſtus agno: vox Patris cælo tonat:
Et per columbam Spiritus ſanctus fluit,
Crucem corona lucido cingit globo;
Cui coronæ ſunt corona Apoſtoli,
Quorum figura eſt in columbarum choro,

Sed & reliqui Chriſtiani eo ſchemate interdum effingebantur: ſeu virtutes, quæ præcipuè in Chriſtianis commendabantur, ſimplicitas, & charitas; quod idem Paulinus fecerat, duoque epigrammata addiderat, quorum alterum illud eſt;

Ardua

Ardua florifera Crux cingitur orbe corona,
Et Domini fuso tincta cruore rubet.
Quaeque super signum residet caeleste columba,
Simplicibus produnt regna patere Dei.
alterum verò
Hac Cruce nos mũdo, & nobis interfice mũdũ
Interitu culpa viuificans animam,
Nosquoq. perficies placitas tibi Christe colũbas
Si vigeat puris pars tua pectoribus.

Vides à Paulino rationem in fidelibus esse habitam non simplicitatis modò, de qua dicebat Dominus, *estote simplices sicut columbae*, sed & puritatis? Concordia quoque & charitas ex columbae ingenio considerabatur: sic enim egregiè loquitur D. Cyprianus libro de Vnitate Ecclesiae: *In domo Dei, in Ecclesia Christi vnanimes habitant, concordes & simplices perseuerant. Idcirco & in columba venit Spiritus sanctus. Simplex animal, & laetum est, non felle amarum, non morsibus saeuum, non vnguium laceratione violentum.* & mox: *Haec est in Ecclesia noscenda simplicitas, haec charitas obtinenda, vt columbas dilectio fra-*

Matt. 10.

cap. 6.

ternitatis operetur. Et Chryſoſtomus,ſiue alius fuerit, in homilijs, quæ latine tantùm extant in Matthæum, ideo à Spiritu ſancto ſpeciem columbę ſuſceptam ait, quoniam præ omnibus animantibus hæc cultrix eſt charitatis. Ac ſanè in compluribus Chriſtianorum antiquis ſepulchris exculptæ cernũtur columbæ, eæque cum oliuæ ramuſculis, quę erroris occaſionem quibuſdam dederunt Eccleſiaſticæ antiquitatis non adeo gnaris.. nam monumenta in cryptis & çœmeterijs reperientes eo columbæ argumento inſignita, Martyrum eſſe crediderunt,oliuam illam palmam eſſe arbitrati victorię de tyrannis reportatæ ſymbolum. cùm tamen, vti diximus, quorumuis Chriſtianorum argumenta eſſent columbæ. ramum verò oliuæ ore geſtabãt, vt indicarent ſe Chriſtum veræ pacis datorem ore gerere, hoc eſt in Chriſtiana, quam profitebantur Religione ac fide ſe diem obijſſe: ſeu potius ex vetere Eccleſiæ formula in pace ſe quieſcere. Apponam hic ectypon vete-

ris ſepulchralis monumenti, quod extat hodie apud præſtantem doctumque virum Martium Mileſium ſolertem antiquitatis indagatorem.

Epitaphium huiuſce monumenti illud erat, cuius exemplum hic ſubdidi.

BENEMERENTI FILIO CAL

PVRNIO PARENTES FECERVNT

QVI VIXIT ANN. V. M VIII. D. X.

DECESSIT IN PACE. XIIII. KAL IVN.

Geminæ illæ cum oliuæ ramis columbæ Calpurnij pueruli parentes fortaſſe deſignant, filium in pace ab ſeſe depoſitum indicantes. Si non potius indicari credamus eiuſdem pueri ſimplicitatem, &

in-

innocentiam, quæ in illa ætatulâ considerari solent. ac forsitan recens baptismo is lotus fuerat: in ipso autem baptismo innocentia præcipuè traditur. Antiquus Glossator de Spiritu sancto loquens: *Dona siquidem sua per species declarare solet, Innocentiam autem in baptismate donat, quæ per auem simplicitatis designatur*. Duæ verò illæ columbæ quasi geminam pueri innocentiam signant, siue quam tenera ætas, siue quam baptismi sacramentum tribuit. quò respicere visus est S. Paulinus, cùm Celsum octennem puerum recens ante obitum baptizatum ijs versibus laudabat:

Quē dominus tāto cumulauit munere Christus
Vt rudis ille annis, & nouus iret aquis.
Atq. bis infantem spacio æui, & fonte lauacri
Congeminata Deo gratia perueheret.

Ac sanè ad infantes propriè, primæque ætatis puerulos *innocentiæ* nomen accommodatum reperitur. nam si innocentia talis est animi affectio, vt tertio Tusculanarum ait Cicero, quæ noceat nemini,

in

in prima illa ætate conſtituti nec habent prorſus, nec vllam habere queunt nocendi voluntatem. at innocentiæ nomen vſurpatur apud Chriſtianos pro integritate illa, qua quis ab omni vitiorum genere immunis eſt. itaque priuſquàm Dei mandatum tranſgrederetur Adamus, in ſtatu innocentiæ dicebatur eſſe. quo in ſtatu collocantur quodammodo infantes, vbi per regenerationis lauacrũ originis labes deterſa eſt; ſiquidem in tenera illa ætatula arbitrij vſu carentes nullis eſse poſsunt culpis obnoxij. Hinc factum videtur, vt *Innocentium* appellatione infantes illi inſigniti ſint, qui Chriſto recens nato ab Herode fuerunt interfecti, quos aliquo modo inter martyres Eccleſia connumerat. licet enim omnes martyres appellari innocentes poſſint, vt pote qui iniuſtè omnino damnantur, iniuſtè occiduntur, quibus Chriſti fides iniuſtè pro crimine obijcitur, infantes tamen illi non modò necati iniuſtiſſimè fuere, ſed bimuli ad ſummum ne vel leuiter quidem

nocere cuiquam poterant, nec vel minimum delinquere. Proinde infantibus peculiariter (vti diximus) & pueris primulæ ætatis innocentiæ nomen aptari solet. Atque huc spectant veteres Christianorum inscriptiones sepulchrales, quę & in collectione Gruteriana leguntur, veluti illa, quæ Romæ non integra extat.

OCT. ::: E. ☧ ENIVS. HEMEROS. DORMIT. IN. PACE. ET
QVI. BIXIT. ANOS. II. MESES. VII. DIES. VII. DE
POSITO. INOCENTI. XVI. KAL. IANVARIAS

Altera itidem Romæ, quæ puerum nondum quadrimum innocentem in Domino Christo vocat: hoc est, vt ego interpretor, deleta per baptismum antiqua macula primæuæ innocentiæ à Christo restitutum.

HERCVLI. INNOCENTI
IN. DM. ☧.
QVI. VIX. AN. III. M. VIII. D. XXIII.
IANVARIA. ALVMNO. BENEMER
IN. PACE

Plures addi possent. fragmentum tamen

Bononienſis marmoris non eſt omittendum.

B . M

HIC . REQVIESCVNT . DVO . FRATRES . INNOCENTES

CONSTANTIVS . NEOFITVS . QVI . VIXIT . ANNIS

OCTO. M. II. D. VI.

DEPOSITVS . III . IDVS . NOVEMB. CONS . DD . NN

ARCADI . ET . HONOR . AVGG

IVSTVS . FIDELIS . QVI . VIXIT . ANNIS . VII

Iuſtum hunc ideo (ni fallor) fidelem appellat, quia in prima infantia ſacro fonte ablutus fuerat. Conſtantium verò neophytum nominat, quòd recens baptizatus eſſet. At quemadmodum paruuli iſti dicuntur *innocentes*, ita Calpurnium illum noſtrum eius appellationis loco innocentem indicant columbarum imagines. Vas in medio collocatum aut argumentum eſt baptiſmi, aut pyxis ſacroſanctæ Euchariſtiæ aliusuè rei ſacrę, vt pręter vſitatum characteriſmum ex duabus nominis Chriſti prioribus litteris cōflatum, eò magis oſtenderent, Chriſtianę ſe Religionis myſterijs fuiſſe initiatos. Quan-

quam nõ deerunt, qui existiment, vrnam sepulchralem eo vase exprimi, vt in lapide monumenti exteriore, quid intus clauderetur, ostenderet. Quæ mihi quidem opinio nequaquam probari posset, continebant enim vrnæ sepulchrales exustorum cadauerũ ossa ac cineres, quæ exustio apud Christianos recepta non fuit. Atqui, vt ne sileam quod verius sentio, vasculum illud puerum ipsum Calpurnium indicare videtur. Etenim Paulus Apostolus, vbi de reprobis, & electis verba habet, vasorum similitudine vtitur, quorum nonnulla viles ad vsus adhiberi solent, quædã vt mensæ inseruiant, aliusuè nobilioris rei sint instrumenta. Sic enim
2.Tim.2. loquitur: *In magna domo non solùm sunt vasa aurea, & argentea, sed lignea & fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.* Porrò vas in monumento exculptum, cùm elegantiæ nonnihil præseferat, conijciendi dat ansam, non ligneum fuisse, aut testaceum, & in dedecus effictum, sed (vt idem Apo

sto-

ſtolus ait) *in honorem ſanctificatum*. At *Ibid.*
ne quis opinetur, id ſuapte natura fieri potuiſſe, diuini inciſum eſt nomen fabri, qui tale effinxit, quique *habet poteſtatem ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam.* *Rom. 9.*
Hac enim ratione fateri viſus eſt Calpurnius, translatum ſe eſſe à Chriſto *in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam.* *Ibid.*
Siquidem apud Catholicos in confeſſo eſt, paruulos quoque egere gratia Dei, ijsque non minus quàm adultis regenerationis lauacro opus eſſe ad ſalutem. quod toties D. Auguſtinus inculcat, cùm aduerſus Pelagianos diſputat. *Conc. Trid. ſeſſ. 5. & 7.*

PISCIS DIABOLVS. PISCIS CHRISTVS. PISCIS CHRISTI SEPVLCHRVM. PASSIO CHRISTI ET RESVRRECTIO FIDEI FIRMAMENTA. CRVX IN QVIBVSDAM LITTERIS NOTISQVE NVMERALIBVS.

SED cuius nam rei ſymbolum eſt ingens ille piſcis, qui naui ſubſtratus cernitur? an Diaboli, qui Leuiathan in

Iob 3.&40. Psal 103. Isa.27. libro Iob,& in Psalmis,& apud Isaiam appellatus est? Intelligitur enim Leuiathan vastæ molis piscis ex Cetaceo genere, In psal. quemadmodũ inter ceteros docet Theodoretus, qua de re ij sunt consulendi, qui commentarios in Iob scripserunt. Is verò piscis Ecclesiæ quodammodo inhians os aperit, quasi Inferorum portas, quæ Mar.16. nimirum portæ nunquàm fore vt aduersus Ecclesiam polleant, promisit nobis Christus dominus. Ideoque ab ipsa naui quasi subactus ac pressus videtur, vt appareat, Diabolum vinci ab Ecclesia, & conculcari, vi præcipuè Dominicæ passionis, quæ ex ipso nauis ligno, tanquàm crucis ligno indicatur. quamobrem rectè aiebat Ambrosius libro v. de fide ad Gratianum: *Sanctus enim Iob aduentum* Cap.1. *domini prophetabat, de quo verè dixit, quòd magnum cetum erat debellaturus, & factum est: nam feralem illum cetum, Zabulum scilicet vltimis temporibus venerabili corporis sui passione prostratum perculit & afflixit.*

An

An potius Christum indicat, qui tanquàm validissimum fundamentum nauem ipsam, hoc est Ecclesiam sustinet? Neque enim nouum atq. inusitatum est, quibusdam rebus Diabolum comparari, quæ & Christo aliqua ratione conuenire possunt. Sic à principe Apostolorum comparatur diabolus leoni, *qui rugiens circuit quærens, quem deuoret*. at Christus à Ioanne in Apocalypsi *leo* dicitur *de Tribu Iuda*. Sic serpens appellatur Diabolus, qui serpentem indutus primos parentes decepit, & serpens à Mose eleuatus in deserto, ac populi oculis exhibitus, Christi fuit typus vel ipso Christo interprete. Prçterea & *maledictum* appellatus est Christus, & *peccatum*, quod sane nomen vel ipso Diaboli nomine detestabilius est. Cùm enim apparuisset *in similitudinem* (vt ait Apostolus) *carnis peccati*, & nostrorum in se peccatorum pœnas suscepisset, non secus atque ipse deliquisset, id appellatus est, quod nos eramus, vt nos id faceret, quod ipse erat, nempe iustitiæ

1.Cor.3. 1.Pet.5. Apoc.5. Gen.3. Num.21. Io.3. Gal.3. 2.Cor.5. Rom.8.

participes, & Dei filios. Sic locum posterioris epiſtolæ ad Corinthios interpretantur Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, aliíque. Piſcis appellatio Chriſto tributa iam inde ab ortu Ec- Cap.1. cleſię videtur; ſiquidem Tertullianus in libro de Baptiſmo ita loquitur: *Sed nos piſciculi ſecundum ἰχθῦν noſtrum in aqua naſcimur. nec aliter quàm in aqua manendo ſalui ſumus*. Et Hieronymus epiſtola XLIII, vbi Bonoſum laudat, ait inter cetera: *Bonoſus tanquàm ἰχθύος filius aquoſa petit*. At qua de cauſa Græcum potius hi patres vocabulum vſurpant, quàm Latinum? Verſabantur tum temporis per hominum manus quædam Sibyllæ Erytreæ carmina (eius enim cenſebantur eſse) quorum ἀκροστιχὶς hæc verba conficiebat, Euſeb. in Orat. Conſtant. c. 18. ἰησοῦς Χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτήρ. atque ex horum verborum initialibus litteris vnà connexis vox ἰχθῦς concinnatur. Id tradit D. Auguſtinus libro XVIII de Ciuitate Dei. Cap. 23. mox hæc ſubdit: *In quo nomine myſticè intelligitur Chriſtus, eo quòd in huius mortalitatis*

tatis abyſſo, velut in aquarum profunditate viuus hoc eſt ſine peccato eſſe potuerit. Conſonat etiam quod D. Proſper ſcripſit in libro de Prędeſtinatione: *Satiat ex ſe ipſo in littore diſcipulos, & toti offerens ſe mundo. ἰχθῦν namque latinè piſcem ſacris litteris maiores noſtri interpretati ſunt, hoc ex Sibyllinis verſibus colligentes, quod eſt, Ieſus Chriſtus Dei filius ſaluator. piſcis in ſua paſſione decoctus, cuius ex interioribus remedijs quotidie illuminamur & paſcimur.* Alludit poſtremis verbis ad Tobię piſcem, quo etiam piſce Chriſtum fuiſſe ſignificatum ſacri doctores autumant. Sed & Optatum audiamus libro contra Parmenianum tertio hiſce verbis ſcribentem: *Hic eſt piſcis, qui in baptiſmate per inuocationem fontalibus vndis inſeritur, vt quæ aqua fuerat, à piſce etiam piſcina vocetur. cuius piſcis nomen ſecundum appellationem Græcam in vno nomine per ſingulas litteras turba ſanctorum nominum continet, ἰχθῦς; quod eſt latinè Ieſus Chriſtus Dei Filius Saluator.* Atque huc reſpexit S. Paulinus, cùm

Par. 2 c. 39.

Tob. 6.

epiſtola xxxiii. ſic ſcribebat: *quos quinque panibus & duobus piſcibus panis ipſe verus, & aqua viuæ piſcis Chriſtus expleuit*. Ob eam rem in compluribus videre eſt ſacris vaſis antiqui operis, nec non in ſepulchralibus Chriſtianorum monumentis Piſcem efformatum, ipſius videlicet Chriſti typum. Atque iſthæc memoraſſe occaſione data, non iniucundum fortaſſe fuit. nam dixerit quiſpiam, huiuſmodi typum in gemma noſtra ſuperuacaneum videri, in qua ſcilicet humana Chriſti effigies cernitur, quemadmodum ſupra de oleagino ramo conſiderauimus.

Quis verò vetat, hac piſcis imagine cetum illum interpretari cuius in ventre Ionas tres dies fuit, totidemque noctes? quam ſanè rem Chriſti à mortuis excitati ſymbolum fuiſſe, nemo ignorat, ipſo etiam Chriſto id docente. Duo præcipuè Chriſti opera quaſi geminæ anchoræ Eccleſiæ nauem obfirmant, Paſſio nimirum, & Reſurrectio, è quibus & tolerantiam in aduerſis haurimus, & ſpem concipimus

Ion. ii
Matt. 12.

de

de futurorum felicitate. Ad quæ nos Apostolus exhortans aiebat, *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.* quis enim tàm acerba pro nobis Dei filium, perpessum sciens non & ipse ferat libenti animo *passiones huius temporis, quæ non sunt condignæ ad futuram gloriam?* Quis non in futuræ gloriæ spem erigatur, dum nostræ carnis in Christo factam noscit resurrectionem? nam & hinc nostræ resurrectionis spes emergit, quæ *fiducia Christianorum* à Tertulliano appellatur. Nobis enim serendum est quodammodo semen passionis cum Christo, & granum nostrorum sensuum mortificandum, vt resurrectionis illius fructum suo tẽpore metamus. quod magnus Doctor gentium faciebat, vim cogitans tàm Resurrectionis, quàm Passionis Domini. Sic enim scripsit ad Philippenses: *ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis eius, & societatem passionem illius. configuratus morti eius, si quomodo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis.* Itaque eleganter D. Augustinus

Rom. 12.

Rom. 8.

De resurr. carn.

Phil. 3.

Ep. 120.

in epiſtola ad Honoratum: *Vt igitur* (ait) *exemplo ſuæ carnis exhortaretur fideles ſuos temporalem pro æterna felicitate contemnere, vſque ad mortem pertulit perſequentes atque ſæuientes, & quaſi victo & oppreſſo ſuperbè illudentes. Quòd autem carnem ſuam reſuſcitauit & diſcipulorum conſpectibus, & contactibus reddidit, eiſq. videntibus aſcendit in cælum, ipſos ædificauit, & quid expectare, quid prædicare deberent, euidentiſſima veritate demonſtrauit*. Proinde, quemadmodum *ſine fide paſſionis Chriſti nunquàm potuit eſſe ſalus*, vt aiebat D. Thomas, ita *primum & maximum* (teſtante S. Ambroſio) *fidei eſt fundamentum in reſurrectionem Chriſti credere*. Cùm præterea, vt Auguſtinus aiebat, veterem hominem noſtrum paſſione, nouum autem reſurrectione Chriſtus ſignificauerit. Ac ſanè qui typum Eccleſiæ in hac gemma exhibere voluit, voluit etiam figuras addere tàm reſurrectionis quàm paſſionis. Reſurrectionis quidem efficto Ionæ ceto, qui ore nonihil patenti, quaſi reuoluto

par. 3. quæ. 73. ar. 5.

De Ioſeph. patr. cap. 13

Epiſt. 57.

ab

ab ostio monumenti lapide, prædam, quam triduo custodierat, sese emisisse viuentem indicat: Ideoque abest Iona, ea quoque de causa, quia (vti diximus) typo non est opus, vbi prototypus effictus cernitur. Porrò de signo Ionę pulcherrima sunt quę apud Augustinum leguntur epistola XLIX. Passionem verò significari per ipsum siue arcæ, seu nauis lignum, quasi per crucis lignum, ex Iustini, & Augustini verbis supra allatis facilè patet. quapropter de Cruce tanquam de naui sic loquebatur auctor Commentarij in Marcum apud Hieronymũ, *ligno hoc vehimur per mare vndosum ad terram viuentium*. Ac quod de Arca Noe in libro Sapientiæ legimus: *Benedictum est lignum, per quod fit iustitia*, mihi sanè verisimile semper visum fuit, Salomonis mentem, cùm isthęc verba scriberet, à diuino Spiritu directam fuisse non tam ad arcæ, quã ad Crucis lignum pręclarum veræ iustitię instrumentum. quod postea & ab alijs animaduersum reperi.

ad Mar. 5.

Sap. 14.

Præ

Præ ceteris verò lignis, quibus contexta nauis eſt, erectus malus crucem præcipuè ſignare videtur. quapropter aiebat D. Ambroſius ſermone LI. de Cruce: *Arbor quædam in naui, eſt Crux in Eccleſia, quæ inter tot totius ſæculi blanda, & perniciosa naufragia incolumis ſola ſeruatur.* & in alio ſermone: *Sicut autem Eccleſia ſine Cruce ſtare non poteſt, ita & ſine arbore nauis infirma eſt.* Sed qui malum in gemma inſculptum, cui arca incumbit, diligenter inſpexerit, reperiet in ſimilitudinem T litteræ effictum, vt eò magis Crucem referat. Miror à Ioſepho Scaligero dictum eſſe in animaduerſionibus ad Euſebium, litteram T non referre veræ crucis ſpeciem, quia verticem non habet, ſed potius antemnæ, vt indicauit Auſonius. quaſi verò non & in antemna malo impoſita crucem agnouerint magni viri, Iuſtinus martyr in ſecũda Apologia, Minutius Felix in Octauio dialogo, Maximus Taurinenſis in ſecũda de Cruce homilia, quorum loca affert Lipſius in lib. de Cru-

ce

ce. Adde & Cyprianum, siue sit ille Victorinus, in carmine de Pascha.

Arboris hæc species vno de stipite surgit,
Et mox in geminos extēdit brachia ramos
Sicut plena graues antemnæ carbasa tēdūt.

Auctor Commentarij in Marcum inter Hieronymi opera Crucem comparat tàm litteræ T, quàm antemnæ: *Nauis* (inquit) *per maria, antemna cruci similata sufflatur. Tau littera signum salutis, & crucis describitur.* Sed multò minus ferendus est Scaliger, cùm fidem negat Hieronymi assertioni aientis alio loco, Tau litteram, qua tùm temporis vtebātur Samaritani, Crucis similitudinem habuisse. Quid? an Samaritanorum alphabetum ignorabat Hieronymus, qui eorum consulebat libros, vt ipse etiam Scaliger fatetur? Nec mihi aut Hebręorum siclos obijciat, aut qui hodie extant Samaritanorum libros, neque enim obscurum est, litterarum characteres sæpius fuisse mutatos, sed & vno eodemque tēpore vnam eandemque litteram varia figura pingi solitam.

ad Mar. 15

quod

quod in Græcis litteris ipſemet Scaliger obſeruauit. Res tamen ſecus ſe habet, atque ſibi Scaliger perſuaſit: ſiquidem non omnia illi ſiclorum genera ad manus peruenerunt. nonnulli certè ſunt ſicli, quorum characteres nihil aut parum ab ijs diſtant, quibus hodie Hebræi vtuntur, at reperiuntur alij multò (vt apparet) vetuſtiores, qui litteras diſimillimas oſtentant, nec dubitandum, quin illæ ipſæ fuerint, quas Hieronymus ſuo adhuc tempore apud Samaritanos in vſu fuiſſe, teſtatum reliquit. Horum vero numiſmatum exempla videre eſt apud Villalpandum tertio tomo ſacri apparatus Templi Ieroſolymitani. Ac ſanè in duobus e Paſqualini Muſæo depromptis, quo muſæo ſuum auxit Illuſtriſſimus æquè ac doctiſſimus Cardinalis Franciſcus Boncompagnus, littera Tau hac figura X effictа eſt. vt proinde veriſſimum eſſe conſtet Hieronymi teſtimonium ſic ſcribentis: *Antiquis Hebræorum litteris, quibus vſque hodie vtuntur Samaritani, extrema Tau littera*

Comm. in Ezech. 9.

tera crucis habet similitudinem. Quòd nisi hęc veritas arrogantem nimis Scaligeri sententiam iugulasset, & contenderet quispiam, litteram hodiernam Hebræorum ת, eandem ࠕ fuisse & vi & figura atq. antiqua fuit: antiquis autẽ Hebræorum characteribus Hieronymi tẽpore vsos esse Samaritanos; vt hoc detur, negari tamen non potest, quin & huic litteræ species quædam crucis insit. variæ enim erant crucium formæ. Idque obseruatum ab Antonio Morillono scribit Lipsius in notis ad tertium de Cruce librum, schema insuper oculis subijciens hominis in eiusmodi cruce pendentis. Nec sanè aliud Ausonius voluit, cum ait:

Et crucis effigie Palamedica porrigitur Φ.

Siquidem Φ quadrata etiam forma pingebatur hoc modo Φ, vt vetera marmora ostendunt, quod & ipse Scaliger notauit. huic verò cruci expassæ manus ad superiores angulos figebantur, diuaricati pedes ad inferiores. Et sanè cùm decussata crux, qualem efformauit Iacob,

cùm

De Bapt. cap. 8. cùm Iosephi liberos benedixit *manibus transuersim obliquatis inter se*, vt loquitur Tertullianus, & qualis illa est, quam ex siclis, supra exhibuimus, trahitur ab antiquis Ecclesiæ patribus ad Christi crucem indicandam, licet in forma variauerit, quia & illa nimirum crux erat; certè & Hebræorum littera ת, cui aliqua crucis inest species, huc trahi poterit. proinde apparet, rectè Origenem, aliosque veteres Patres locum Ezechielis de signo Ezech 9. frontibus impresso ad Christi crucem aptasse. Itaque quòd Tertullianus de eo-In Marcion. lib. 3. cap. 22. dem Ezechielis loco agens aiebat, *Ipsa est enim littera Græcorum T A V, nostra autem T species Crucis, quam portendebat futuram in frontibus nostris apud veram, & catholicam Ierusalem*, non vtique ille Ezechielem inducit litteras Græcorum scribentem, vt non sat prudenter existimauit Scaliger, sed innuit ijs verbis, Hebraicam litteram ת vel illam potius, quam vetustissimi sicli ostendunt, potestate, si non forma respondisse T seu Grę-

cæ,

cæ, seu Latinæ, præsertim cùm tam illæ, quàm istæ (vti diximus) crucium formas tametsi inter se variantes præseferrent. Neque à scopo forsitan aberrauerit, qui crediderit, vatem illum, etsi Græcam Latinamuè litteram T non scripsit, prophetico eam calamo impressam in mente habuisse, vt pote quæ ad formam Dominicæ Crucis propius accederet. norat autem, ad Gentes, ac præcipuè ad Græcos Latinosque transituram Ecclesiam, quę *Ecclesia sine Cruce* (ait Ambrosius) *stare non potest*, Atque ideo prouido quoque Dei consilio factum est, vt titulus dominicæ Crucis nō Hebraico solùm, sed Gręco Latinoque idiomate exaratus fuerit. Luc. 23. Io. 19. Et quamuis eminentia, vbi titulus affigebatur, in littera T nulla sit, non est tamen dicendum cum Scaligero, eandem litteram veram Crucis speciem minime referre, cùm eæ non ideo minus cruces essent, quæ nullum haberent titulum. idq. Scaliger ex ipso Luciano discere potuit, qui in ludicro illo Vocalium iudicio

 ait,

ait, Tyrannos & corpus eius litteræ sequutos, & figuram imitatos patibulum fabricasse ad homines crudeliter necãdos. Ipsa quidem Christi Crux, quæ titulum habuit, habuit etiã eminens lignum, cui titulus adhęsit. proinde dicebat S. Gregorius libro Moralium xxx. *Tricenarius numerus in Tau littera continetur, quæ Crucis speciem tenet, cui si super transuersam lineam id, quod in cruce eminet, adderetur, nõ Crucis species, sed Ipsa Crux esset.* In hoc tricenario numero, cuius ea littera apud Græcos nota est, mysterium Crucis aliquoties deprehenderunt veteres Patres, veluti Ambrosius in trecentis denarijs, quibus æstimatum fuit vnguentum à sancta illa peccatrice supra Christi caput effusum. Tertullianus, Augustinus, Isidorus, Gregorius magnus in trecentis Gedeonis militibus. Ambrosius, Paulinus, Eucherius, & Isidorus in vernaculorum numero, quos Abraam ad bellum duxit, qui tamen cùm non trecenti solùm, sed decem insuper & octo fuerint, addunt ij Pa-

Cap. 17.

Lib. 6. in Luc. cap. 7.

Lib. 3. adu. Marcion. c. 4. Serm. 108. de temp. & epist. 59. Ad Iudic. 7 Lib. 3. Moral. Lib. 1. de Abr. cap. 3. epist. 2. Ad Genes. 14.

Patres litteras ΙΗ, quæ priores sunt in nomine ΙΗΣΟΥ, & inter notas numerales apud Græcos octodecim significant. Ac, si rite recordor, id quoque mysterium animaduersum à quibusdam fuit in CCCXVIII patribus, qui primo Nicæno concilio interfuerunt. Paulinus quoque & Isidorus eādem mysterij virtutē agnoscunt in trecentis Arcæ Noeticæ cubitis. Patet ex his omnibus, quàm apposité malus in nauicula huiusce gemmæ in formā litteræ T sit effictus ad Crucem indicandam, & propterea Christi mortem ac passionem; quemadmodum Ionæ cetus ore patenti sepulchrum apertum, ac proinde Christi resurrectionem significat. Sic enim Petrus Chrysolog. Sermone XXXVII de pisce illo loquitur: *adest bellua de profundo totum dominicæ resurrectionis impletura, & proditura, imò conceptura & paritura mysterium.*

PETRI ET SVCCESSORVM PONTIFICVM IN ECCLESIA VNIVERSA POTESTAS. EORVNDEM SOLIDA FIDES. SCRIPTVRARVM INTERPRETATIO.

SVperest, de Petro super aquis ambulante aliquid dicamus: Atque ad mysterij indagationem illud nos excitat; quòd vni Petro præ cęteris Apostolis hoc fuit concessum. neque enim quasi per lusum id miraculi patrauit Christus, vt per substratum sibi æquor sicco vestigio incederet, quod quasi magnum quid ac præcipuum Iob illi tribuit, cùm aiebat: *qui extendit cælos solus, & graditur super fluctus maris*; id enim de Christo peculiariter intelligendum censet Ambrosius; sed vt Petro Apostolorum feruentissimo, quique *in mari* (vt aiebat Ambrosius) *magis dilectione quàm pedibus* ambulaturus erat, occasionem daret istiusmodi incessus; vt ex hac singulari actione singulare aliquid nos eliceremus. *Nam* (vt verbis vtar Epist. 59. D. Augustini) *sicut humana consuetudo verbis ita diuina potentia etiam factis loquitur. & si-*

& sicut sermoni humano verba noua, vel minus vsitata, moderatè ac decenter aspersa splendorem addunt, ita in factis mirabilibus congruenter aliquid significantibus quodammodo luculentior est diuina eloquentia. Porrò cùm aquę populi sint, & gentes, & linguæ, vt Apostolus propheta interpretatus est, quemadmodũ Christo *data est omnis potestas*, ita Petrum, ac Petri successores Pontifices maximos, qui Christi vices primo loco obeunt, supra omnes populos fuisse constitutos, & præesse vniuersæ Ecclesiæ, ceteris verò Episcopis in partem solicitudinis vocatis suam singulis portionem esse tributam, non obscurè ea res indicat. vt propterea Romana Ecclesia à Petro supra ceteras fundata illud meritò vsurpare possit: *In fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti, & in omni populo, & in omni gente primatum habui*, quod æterna Dei Sapientia, id est Christus ipse de se prædicauit. nam quod Princeps principatus sui iure obtinet, id singulari priuilegio suæ quoque Augustæ

Apoc. 17.

Matt. 28.

Ecclesiast. 29.

l. 31. D. de legib.

 par-

participare conſueuit.

Præterea non videtur oſcitanter prætereunda miraculi differentia in aquarum
Exod. 14. 4.Reg.2. tranſitu cùm Moſis, tùm Eliæ ab hoc Chriſti Petrique inceſſu. illis etenim aut mare aut flumen tranſeuntibus, diuiſa eſt, & hinc atque hinc

Virg. *Curuata in montis faciẽ circumſtetit vnda.*

& in ipſa quidem diuiſione ſuam aqua naturam ſeruauit, ſiquidem quod humidum ac molle eſt, cedit illabenti ponderi, ac diſcedit. in eo autem miraculum præcipuè fuit, quòd ſciſſa vtrinque ſtaret, ſiccum in medio tramitem relinquens. At verò Domino fretum calcante, ipſius virtuti, non ſuæ naturę aqua obſequuta eſt. nam etiamſi, non iam in glaciem ſolidata, ſed liquida & tenuis, & grauiori corpori ſolita cedere, ſuſtinuit tamen gradientem ſui continuatione ſeruata. nam quod innuit Petrus Chryſologus Sermone XX, Chriſti pedibus ſolidum ad inſtar lapidis fuiſſe mare, illud voluit, non liquidam quidem, atque humidam eſſe

aquam desijsse, sed Christi incessum perinde sustinuisse, acsi fuisset verè solida. Chrysologi locum afferamus, vt menda eluamus, quæ duobus verbis insederunt: *Mare* (inquit) *quod pedibus Christi tumentia terga submisit, strauit in plano vertices suos, motus frænauit, astrinxit fluctus & per liquentem viam saxa soliditate seruiunt*. postrema verba omnino sic legenda sunt, *saxea soliditate seruiuit*. Ex quo significari putabat Iobius in Christo quidem deitatis indiuisibilitatem, in Mose verò, alijsque humani corporis crassiciem, ac grauitatem. Proinde in eadem ambulatione Petro concessa diuinam illi vim communicatam agnoscimus, qua nimirum vi inter fluctuantes hominum opiniones solus ille absque mersionis periculo solido fidei gradu possit incedere: nam, vt ait Ambrosius, *sustentabat fides, quem vnda mergebat*. Porrò notum est à Catholicis receptum axioma, & tot sæculorum experimento comprobatum, non posse Petrum, hoc est Romanum pro tempore

Apud Photium.

Serm. 2. de Sanct.

Pontificem Petri succesſorem, atque vniuerſæ caput Eccleſiæ, quatenus Pontifex eſt, & ſummus in Eccleſia magiſter, à recto fidei tramite vnquam aberrare, non iam ſuopte robore, ſed ex diuina illi virtute communicata. atque ideo, pulchros
Cant 7. eſſe greſſus Sponſæ, hoc eſt, Eccleſiæ, pronunciatum legimus, cuius Eccleſiæ
Ep ſt.145. ſuper Luc.4. perſonam ipſe Petrus gerebat, quemadmodum Auguſtinus, Beda, alijque teſtantur. quia nimirum à ſuo nunquàm Sponſo diuellitur, ibique figit pedem; vbi ipſe veſtigia imprimit. Quapropter, vt in illo per aquas inceſſu conſiderabat Iobius in Chriſto deitatis indiuiſibilitatem, ita nos agnoſcemus in Petro indiuiſibilitatem vnitatis cum ipſo Chriſto. vt rectè proinde dictum ſit à Leone Papa, Petrum à Chriſto in conſortium indiuiduæ vnitatis fuiſſe aſſumptum. quam ſententiam non video cur ſubſannent hæretici, niſi &
Eph.5. id ſubſannant, quod aiebat Apoſtolus, ipſum matrimonium magnum eſſe ſacramentum in Chriſto & Eccleſia, quo in ma-

trimonio & duos esse scimus in carne vna; & isthanc vnitatem, vt pote Deo operãte coalitam, indiuiduam intelligi, quemadmodum ipse nos Dominus edocuit. Notanda quoque sunt illa D. Petri Chrysologi verba ex sermone eius lx. *Credimus sanctam Ecclesiam, quam sic in se suscepit Christus, vt eam diuinitatis suæ faceret esse consortem.* *Matt.19.*

Tam arctam, & veluti matrimonialem Ecclesiæ sub Petri persona cum Christo connexionem stater quoque ille designasse videtur, qui in ore piscis ab ipso Petro repertus tam pro se, quàm pro Christo in duplicis didrachmi solutionem datus est. Neque enim mysterio vacat, quòd vnico ac singulari nomismate pensitatio illa pro duobus facta fuerit. poterat siquidem efficere Dominus, vt vnius stateris loco duo didrachma, duo hemistateres in ore piscis reperirentur. Scitè quidem D. Hieronymus ad carnis similitudinem id trahit, nimirum vt humanam carnem non minus in Christo, quàm in Pe- *Matt.17.* *In Matt.17*

 tro

tro conſideraremus: *oſtenditur* (inquit) *ſimilitudo carnis, dum eodem & dominus & ſeruus precio liberantur.* at nos ipſam Eccleſiæ cũ Chriſto coniunctionem innui poſſe cenſemus. nam quemadmodum vna eademque argenti maſsa, qua ſtater conflatus eſt, duo didrachma continentur, ita Chriſtus & Eccleſia, cuius Eccleſiæ Petrus (vt docuimus) typus erat, duo ſunt quodammodo in carne vna. Celebratas verò iam tùm haſce nuptias intelligimus, cùm Dei verbum carnem aſsumpſit, qua de re ita Gregorius magnus: *Pater regi Filio nuptias fecit, quando ei per incarnationis myſterium ſanctam Eccleſiam ſociauit, vterus autem genitricis Virginis huius ſponſi thalamus fuit.* Sed vt ſingulos quoq. Eccleſiæ filios arctiſſimo & inenarrabili ſibi vinculo Chriſtus copularet, mirabile illud Euchariſtiæ ſacramentum inſtituit, quo nos eius carne paſcimur, & ſpiritaliter ſaginamur, non cæleſtem illum cibum noſtram in ſubſtantiam vertentes, ſed in illius nos carnem

Hom. 38. in Euang.

miranda planè ratione adeo transfunden tes, vt vnum in Christo corpus efficiamur. in eam rem egregia sunt D. Leonis Papæ verba *In illa* (inquit) *mystica distributione cælestis alimoniæ hoc impertitur, hoc sumitur, vt accipientes virtutem cælestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.* eleganter quoque D. Paulinus: *Christũ edimus, & absorbemur à Christo, qui absorbet mortale nostrum, quia vita est, vt induat nos immortalitate.* Itaque duplici conglutinatione Christo vnimur, dum scilicet inter Ecclesiæ membra, quæ mysticum Christi corpus efficiunt, computamur, qua de re ita S. Augustinus: *Huius caput est Christus, huius corporis vnitas nostro sacrificio commendatur, quod breuiter significauit Apostolus dicens, Vnus panis vnum corpus multi sumus.* & insuper sacra illa communione in verum eius cor pus, quod ex Virgine sumpsit, coalescimus. vtriusque verò vnionis id sacramentum veluti coagulum est, & Christianæ charitatis quasi ferruminatio. Præclare

Epist. 23.

Epist. 9.

Epist. 57.

1. Cor. 10.

Chry-

Ad cap. 6. hom. 6. Cryſoſtomus in Ioannem: ἓν σῶμά ἐσμεν καὶ μέλη ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. ἵνα οὖν μὴ μόνον κατ' ἀγάπην τοῦτο γενώμεθα, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἰς ἐκείνην ἀνακερασθῶμεν τὴν σάρκα. διὰ τῆς τροφῆς τοῦτο γίνεται ἧς ἐχαρίσατο βουλόμενος ἡμῖν δεῖξαι τὸν πόθον ὃν ἔχει περὶ ἡμᾶς, hoc eſt, *vnum corpus ſumus, & membra ex eius carne eiuſque oſſibus, vt igitur non tantùm per charitatem hoc ſimus, ſed re ipſa in illam commiſceamur carnem, per alimoniam id ſit, quam impertitus eſt, amorem oſtendere nobis volens, quo nos proſequitur.* longè plura ad eam rem ſpectan-
Cap. 37. tia viſuntur apud Gregorium Nyſſenum in Catecheſi magna. Proinde hanc etiam connexionem ſtater ille argenteus referre potuit, eoque magis, quòd placentulæ panis azymi, quæ iã inde ab ortu Eccleſiæ adhibetur ad Euchariſtiam conficiendam, erãt ſtater non abſimilis cùm figura orbiculari, tum colore candido. Hunc igitur offert Petrus pro ſe, & pro Chriſto: pro ſe, hoc eſt pro vniuerſa Eccleſia, quę propiciatorio huiuſmodi ſacrificio quotidie

tidie eget: pro Christo, hoc est in eius memoriam, in cõmemorationem cruenti illius sacrificij, quo se ipsum hostiam puram in ara Crucis Deo obtulit. Nam quòd D. Paulus aiebat; *vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos*, non est, cur quis putet, plura hodie ac diuersa fieri in Ecclesia sacrificia, quemadmodũ necesse olim apud Hebręos erat; idem enim est sacrificiũ, quamuis primum illud effuso sanguine, & diuina illa hostia interfecta consummatum fuerit, nunc verò incruentũ sit, & semper-uiuẽtis hostię: idẽque omnino corpus hodie offertur, quod cruci olim fuit affixum, cùm Hebræi alijs atque alijs pecudum corporibus identidem facerent. atque vna proinde nostra intelligitur oblatio; eiusque rei symbolum fuisse videtur vnica illius stateris pensitatio: semel enim, non pluries persolutum, ex Euangelio elicimus. nam quod eo tempore exigebatur didrachmon, non aliud erat, quàm semisiclus ille, quem offerre Domino iussi fuerant in tabenaculum

Heb. 10.

Exod. 30.

lum, qui antiquitus in populo recenſebãtur, ex Hilarij ſententia à Cardinali Baronio, & à Luca Brugenſi pulcherrimè explicata. quæ poſtmodum ſolutio ad templi vſum translata quamuis annua eſſet, vti conſtat ex Ioſepho, apparet tamen, nec ſemper nec violenter exactam, ſed veluti precario. Et cùm viritim fieret, videtur nihilominus habita pauperum fuiſſe ratio, nec quiſquam ad id coactus. vt qui ſoluendo eſſent, ni erogarent, offenſaculum tantum parerent, non etiã pœnæ obnoxij fierent. Itaque exactores illi nõ ab vllo ex Apoſtolis didrachmum petierunt; ſed à ſolo eorum Magiſtro. Chriſtus tamen liberalius cum ipſis egit, mandauitque Petro, pro vtroque perſolueret; vt hunc ſibi ſocians eo veluti myſterio innueret, Petrum quoque magiſtrũ & caput (quemadmodum ipſe Chriſtus erat) illius Collegij, totiuſque Eccleſiæ ab ſe conſtitui; præter eam, quam ſupra explicauimus, coniunctionem vnico illo nummo ſignificatam. Argentum verò,

Tomo 1. Ann. ad Mat. 1.

Antiq. lib. 18. cap. 12. & de bello Iud. lib. 7. cap 26.

rò, ex quo nummus tàm arcti nexus fuit
conflatus, non ne *argentum* fuit *igne exa-* Psal.11.
minatum? at quo nam igne? non ne de
quo dicebat Dominus, *ignem veni mit-* Luc.12.
tere in terram? Quis vero eius nummi per-
cuſſor fuit? an non ille, qui aiebat, *per-*
cutiam, & ego ſanabo? percutienda enim
in Chriſto noſtra erat humanitas, vt pri- Deuter.32.
mi Adami labe ſaucia in ſecundi puritate
ſanaretur; & quæ detrita in nobis erat
ſummi Imperatoris imago *renouaretur* (vt Col.3.
ait Apoſtolus) *in agnitionem*, & ad pri-
ſtinum diuinę manus opificium reforma-
retur. Illud præterea conſideratione di-
gnum eſt, quòd ſtaterem potius, qui Gen-
tium nummus erat, quàm ſiclum, qui
Hebræorum, piſcis in ore habuit, con-
ſtat enim tanti ſiclum fuiſſe, quanti ſta-
terem, vtrumque τετράδραχμον: vt ſcilicet
eò magis illa Chriſti & Eccleſiæ coniun-
ctio exprimeretur, quæ Eccleſia ex Gen-
tibus pręcipuè congreganda erat. Nec
eius opinio improbanda videretur, qui

ptum fuisse ad inuenti illius stateris memoriam refricandam, exhibendumq. mysterium, de quo loquuti sumus. ac profectò os huiusce nostri piscis apertum verba illa Domini respicere videtur, *& aperto ore eius inuenies staterem*.

Sed vt ad Petri gressionem reuertamur, si Ambrosium audimus, *Mare est scriptura diuina habens in se sensus profundos, altitudinem propheticorum ænigmatum &c.* quapropter in Petro, qui typum Ecclesiæ tenet, super aquas tutò incedente ea significatio inesse videtur, vt diuinæ scripturæ non ex cuiuslibet sensu, captuque, sed ex Ecclesiæ mente interpretationem sumant. alioqui, si alius quàm Petrus id sibi arrogauerit, facilè sentiet, quàm non in solido vestigium ponat. Petro autem, cui datum est, vt & fratres confirmet, Christus ipse manum porrigit, ne labascat, ne mergatur. Non nihil tamen ille timuit, & valido ingruente vento non tàm fretum ex commotione, quàm ipse animo fluctuare ex timo-

Epist. 19.

Luc. 22.

re

re visus est; quia nimirum homo erat, & humanæ fragilitati ex prouido Dei consilio permittendum aliquid fuit. Vt enim Rex Macedonum Alexander ex inflicto sibi vulnere, & sanguine inde emanante hominem se esse admonitus est, cùm ob rerum gestarum magnitudinem se deum prædicabat: ita ne qua olim in Petro gloriæ titillatio subreperet, quòd super aquas incedere ad instar Christi impetrauerat: quòd postmodum omnium Pastor declarandus foret, præcipuum videlicet Christi munus, vt ipse Christus professus est: quòd petram ad fundamentum Ecclesiæ in consortium Christi se cōstitui: quod regni cælestis claues, cuius regni Christus est ianua, sibi tradi visurus esset, effecit idem Dominus, vti sentiret Petrus, opus sibi esse illius adminiculo, cui *venti, & mare obediunt.* vtque intelligeret, *se non facultate postulationis*

Io.21. Io.10. Matt.16. 1.Cor.3. Matt.8.

eum, vt Ecclesia, cuius typus Petrus erat, ideo se diuina virtute pollere sciat, quia
Cant.8. Deo cohæret *innixa super dilectum suum*. Aquas igitur, super quas in rerum primordio Spiritus Dei ferebatur, quas suo Christus baptismate sanctificauit; per quas incessit, Arca perambulauit, perambulauit Nauicula, perambulauit Petrus: vtque hi tres simul, quos gemma complectitur, ita singillatim Ecclesiæ sunt typus.

FINIS.

INDEX.

Pi-

FINIS.